



Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Łomży

18-400 Łomża, Al. Legionów 9, tel. fax (86) 216-44-95

(86) 473-71-20, (86) 473-71-21, (86) 473-71-22

www.oke.lomza.pl e-mail: sekretariat@oke.lomza.pl

ANEKS

do sprawozdania z egzaminu gimnazjalnego
przeprowadzonego w 2014 roku w województwie podlaskim

CZĘŚĆ II

SŁÓW KILKA O ARKUSZACH NIESTANDARDOWYCH

Łomża 2014

SPIS TREŚCI

DOSTOSOWANIA WARUNKÓW I FORM PRZEPROWADZANIA EGZAMINU GIMNAZJALNEGO W ROKU SZKOLNYM 2013/2014	3
UCZEŃ Z ZESPOŁEM ASPARGERA I JEGO EGZAMINACYJNE ZMAGANIA Z ROZPRAWKĄ	5
OSIĄGNIĘCIA UCZNIÓW Z UPOŚLEDZENIEM UMYSŁOWYM W STOPNIU LEKKIM NA EGZAMINIE GIMNAZJALNYM Z ZAKRESU JĘZYKA POLSKIEGO W 2014 ROKU W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM	8

DOSTOSOWANIA WARUNKÓW I FORM PRZEPROWADZANIA EGZAMINU GIMNAZJALNEGO W ROKU SZKOLNYM 2013/2014

Wiesława Łempicka

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Łomży

Zasady i możliwe sposoby dostosowania warunków i form egzaminu gimnazjalnego do indywidualnych potrzeb uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym zostały ogłoszone w komunikacie *Dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z 30 sierpnia 2013 r. w sprawie sposobu dostosowania warunków i form przeprowadzania w roku szkolnym 2013/2014 sprawdzianu i egzaminu gimnazjalnego do potrzeb uczniów (słuchaczy) ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym*. Decyzje o sposobach dostosowania warunków i form przeprowadzania egzaminu gimnazjalnego do potrzeb ucznia podejmowali dyrektorzy szkół na podstawie wskazań rady pedagogicznej. Rada pedagogiczna wskazywała sposób lub sposoby dostosowania warunków i form przeprowadzania egzaminu gimnazjalnego do potrzeb i możliwości tych uczniów, wybierając spośród możliwych sposobów dostosowania egzaminu gimnazjalnego określonych w *Komunikacie Dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej* wyliczonych w Tabeli 1. W przypadku niektórych dostosowań, przewidzianych w Tabeli 1., konieczne było pisemne porozumienie z dyrektorem OKE w Łomży. W sytuacji uczniów, których potrzeby warunków egzaminacyjnych nie zostały opisane we wskazanej tabeli, dyrektorzy szkół występowali do dyrektora Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łomży z odpowiednim pisemnym porozumieniem w tej sprawie.

Dyrektorzy szkół/przewodniczący zespołów egzaminacyjnych przedłożyli 221 udokumentowanych wniosków w sprawie warunków i form przeprowadzania egzaminu gimnazjalnego w roku szkolnym 2013/2014 dla swoich uczniów (najczęściej na zaproponowanych przez komisję wzorach druków zamieszczonych w ISA¹).

Najmniej liczną grupę stanowili uczniowie, w sprawie których dyrektorzy szkół wystąpili z wnioskami o *Porozumienie dotyczące dostosowania materiałów egzaminacyjnych z uwagi na niepełnosprawności sprzężone*. Po analizie 11 udokumentowanych wniosków uprawnienia do takiego dostosowania stwierdzono u 7 uczniów.

Dla 56 uczniów dyrektorzy szkół wystąpili z wnioskami o *Porozumienie w sprawie uzgodnienia warunków i form dostosowania w szczególnym przypadku w tym nieujętych w komunikacie dyrektora CKE*. Po analizie dokumentów oraz rozmowach telefonicznych z dyrektorami szkół przeprowadzonych w celu doprecyzowania sytuacji edukacyjnej ucznia i oczekiwań rodziców dziecka/dyrektora szkoły, dyrektor Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łomży wyraził zgodę na przeprowadzenie egzaminu w warunkach dostosowanych zaproponowanych przez dyrektorów szkół dla 27 gimnazjalistów.

Dyrektorzy szkół, mając na uwadze specjalne potrzeby i oczekiwania swoich uczniów, wystąpili z 73 *Porozumieniami w sprawie dostosowania warunków i form egzaminu gimnazjalnego* (dostosowania opisane w komunikacie dyrektora CKE, wymagające pisemnego porozumienia).

¹ Wzory druków wprowadzono po raz pierwszy w roku szkolnym 2013/2014. Dziękujemy za przychylne opinie, a jednocześnie dziękujemy za cenne uwagi, które pozwolą na dalsze doskonalenie ich formy i struktury.

Uczniowie ci²:

- skorzystali z dostosowanych zadań nagranych na pycie CD w formie plików PDF lub MS Word (dotyczyło uczniów niewidomych) – 2 uczniów;
- skorzystali z płyt CD do zestawów zadań z języka obcego nowożytnego z wydłużonymi przerwami (nie dotyczyło uczniów, którzy korzystali z pomocy nauczyciela wspomagającego w czytaniu i/lub pisaniu) – 14 uczniów;
- skorzystali z arkusza dla nauczyciela wspomagającego w czytaniu i/lub pisaniu – 25 uczniów;
- skorzystali z arkusza dla członka zespołu nadzorującego, który przed przystąpieniem ucznia do pracy, odczytuje jeden raz głośno, po kolei wszystkie teksty liczące po 250 słów i więcej, stanowiące podstawę zadań części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego (dotyczyło uczniów z głęboką dysleksją) – 7 uczniów;
- skorzystali z zastosowania szczegółowych kryteriów oceniania zadań otwartych, którzy nie są uczniami ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się: dysleksją dysortografią, dysgrafią, dyskalkulią – 23 uczniów;
- uzyskali zgodę na nieprzenoszenie odpowiedzi na kartę odpowiedzi, dotyczyło uczniów, którzy nie są uczniami ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się: dysleksją dysortografią, dysgrafią, dyskalkulią – 21 uczniów.

Po analizie udokumentowanych wniosków dyrektorów szkół/przewodniczących zespołu egzaminacyjnego dyrektor Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łomży wyraził zgodę na przeprowadzenie egzaminu gimnazjalnego, zgodnie z *Procedurami organizowania i przeprowadzania egzaminu w klasie trzeciej gimnazjum obowiązującymi w roku szkolnym 2013/2014*, w domu dla 33 gimnazjalistów.

Do OKE w Łomży wpłynęło również 48 wniosków dyrektorów szkół o zwolnienie uczniów z przystąpienia do egzaminu gimnazjalnego w bieżącym roku szkolnym. Po analizie przedłożonych dokumentów dyrektor OKE w Łomży zwolnił z obowiązku przystąpienia do egzaminu gimnazjalnego lub jego części 23 gimnazjalistów: 10 uczniów ze sprzężonymi niepełnosprawnościami, posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, którzy nie rokują kontynuowania nauki w szkole ponadgimnazjalnej, przed głównym terminem egzaminu gimnazjalnego i 13 gimnazjalistów, którzy z przyczyn losowych lub zdrowotnych (w tym też przewlekłe chorych) nie przystąpili do egzaminu gimnazjalnego lub danego zakresu albo poziomu odpowiedniej części egzaminu gimnazjalnego w terminie głównym i dodatkowym.

² Poszczególne dostosowania nie stanowią sumy 73 uczniów, ponieważ niektórzy uczniowie korzystali z więcej niż jednego dostosowania, np. płyty CD do zadań z języka obcego nowożytnego z wydłużonymi przerwami oraz zastosowania podczas sprawdzenia zadań otwartych szczegółowych kryteriów oceniania.

UCZEŃ Z ZESPOŁEM ASPERGERA I JEGO EGZAMINACYJNE ZMAGANIA Z ROZPRAWKĄ

Dorota Zalewska

Gimnazjum im. A. Mickiewicza w Stawiskach

Zgodnie z decyzją dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej od roku 2013/2014 dla uczniów z zespołem Aspergera, podobnie jak dla innych uczniów z autyzmem, opracowywane są zestawy zadań oraz arkusze egzaminacyjne dostosowane do ich dysfunkcji. Dzięki temu, że na egzaminie przeprowadzonym w kwietniu 2014 roku gimnazjaliści z zespołem Aspergera pracowali z arkuszem A2, możliwa stała się analiza ich osiągnięć, uwzględniająca związane z dysfunkcją predyspozycje, umiejętności i cechy osobowości.

Zespół Aspergera do niedawna uznawany był za dysfunkcję pozostającą w spektrum autyzmu. Swoją nazwę zawdzięcza nazwisku austriackiego pediatry i psychiatry Hansa Aspergera, który w 1944 roku opracował studium obserwacji czterech pacjentów wykazujących wyjątkowy brak empatii oraz umiejętności społecznych. Wyniki jego badań zostały spopularyzowane przez brytyjską badaczkę Lornę Wing na początku lat 80. Wtedy także po raz pierwszy został użyty termin zespół Aspergera.

Z perspektywy kształcenia polonistycznego za najistotniejsze zachowania i predyspozycje charakterystyczne dla zespołu Aspergera należy uznać zaburzenia w sferze komunikacji słownej i pozasłownej, skłonność do dosłownego odczytywania metafor i figur retorycznych, niechęć do zmian, posługiwanie się poznanymi wcześniej schematami oraz używanie specyficznych konstrukcji językowych przypominających zapamiętane z różnych tekstów zwroty czy wyrażenia. Osoby, u których zdiagnozowano zespół Aspergera, wykazują zdolność do zapamiętywania dat, postaci, faktów.

W roku szkolnym 2013/2014 z terenu Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łomży 38 gimnazjalistów pracowało z arkuszem przeznaczonym dla uczniów z zespołem Aspergera. Warto poddać analizie zadanie otwarte, by odpowiedzieć na pytanie, na ile umiejętności sprawdzane poprzez rozprawkę zostały przez nich opanowane oraz w jaki sposób na poziom opanowania umiejętności wpływa dysfunkcja. Należy zaznaczyć, że arkusz sprawdzał te same umiejętności, które badane były w arkuszu standardowym.

W grupie piszących 3 uczniów nie podjęło zadania, natomiast 6 napisało pracę niespełniającą wymogu objętości. Jest to wskaźnik znacznie wyższy niż w przypadku pozostałych piszących. Być może wynika on z faktu, że uczeń z zespołem Aspergera ma często trudności w sytuacji, która wykracza poza utrwalone schematy, a temat pracy wyraźnie wymagał rozważenia problemu, a zatem nie ograniczał się wyłącznie do uzasadnienia sformułowanej tezy.

Pierwsze kryterium oceny pracy obejmowało realizację tematu. Tylko jedna praca spośród 35 analizowanych nie dotyczyła tematu. Pozostałe odwoływały się do sformułowanego problemu, w 10 pracach zabrakło przykładów z literatury. Ich autorzy wykazali się jednak umiejętnością wnioskowania i wiedzą. Potrafili przywołać różne przykłady dowodzące właściwej interpretacji tematu pracy. Świadczy o tym fragment uczniowskiej rozprawki: *Gdyby Krzysztof Kolumb nie był ciekawym podróżnikiem, nie dowiedzielibyśmy się że taki kontynent istnieje. (...) Gdyby chemicy nie łączyli pierwiastków chemicznych, nie wiedzielibyśmy, co to jest dwutlenek węgla, czy jak zbudowana jest woda. Astronomi dzięki ciekawości świata odkryli, że ziemia krąży wokół słońca, a nie słońce wokół ziemi lub że ziemia nie jest jednak płaska tylko kulista³.*

Ten sam uczeń wykazał się konsekwencją w realizacji tematu. W związku z tym, że we wstępie zwrócił uwagę na pozytywne i negatywne strony ciekawości, w jednym z kolejnych akapitów podał argument dowodzący wad tej cechy: *Przykładem negatywnej ciekawości jest Czarnobyl. Przez niemądre eksperymentowanie ludzi doszło do wybuchu reaktora i napromieniowania sporej części Ukrainy i Rosji substancjami rakotwórczymi.*

Praca, z której pochodzą cytowane fragmenty, w całości odwołuje się do odkryć w różnych dziedzinach nauki, co może świadczyć o wąskich zainteresowaniach ucznia i niechęci do wychodzenia poza problemy interesujące piszącego. Analiza innych prac dowodzi, że uczniowie przywołujący

³ Wszystkie przywołane fragmenty prac cytowane są zgodnie z uczniowskim zapisem.

teksty literackie starali się używać ich w funkcji argumentacyjnej, ale jednocześnie odwoływali się do konkretnych informacji, dowodząc umiejętności zapamiętywania informacji.

Przykład 1.

Myszę, że bardzo dobrym przykładem jest opowiadanie „Słoń”. (...) Młodzież w tym opowiadaniu była ciekawa zachowania, jakie miała zaobserwować oglądając nowy nabytek zoo, którym był słoń. Historia potoczyła się tak, że ciekawość młodzieży utrudniła życie dyrektorowi zoo, kiedy słoń okazał się atrapą.

Przykład 2.

Kolejny, klasyczny już przykład zgubnej ciekawości. Mam tu na myśli Orfeusza z mitu o Orfeuszu i Eurydyce. Orfeusz po śmierci ukochanej bardzo cierpiał. Postanowił więc wyrwać ją z krainy umarłych i wyruszył tam, śpiewając i grając na lirze. Udało mu się przejść obok strażnika wrót piekielnych, a Hadesa, Pana Zaświatów tak wzruszyła jego historia, że obiecał oddać mu Eurydykę. Oczywiście pod jednym warunkiem. Miał przez całą drogę na Ziemię się nie odwracać. Nieszczęsny Orfeusz nie wytrzymał. Odwrócił się i zobaczył ukochaną po raz ostatni. Gdyby nie jego ciekawość, wszystko byłoby dobrze.

W pracach właściwie realizujących temat zostały przywołane teksty literackie adekwatne do stanowiska piszącego. Warto wymienić utwory wykorzystywane przez gimnazjalistów z zespołem Aspergera. Są to między innymi: „Strzały w Stonygiates” A. Christie, „Hobbit” J.R.R. Tolkiena, „Władca Lewawu” D. Terakowskiej, „Wiedźmin” A. Sapkowskiego, „Kamienie na szaniec” A. Kamińskiego, „Mały Książę” A. de Saint-Exupéry’ego, „Stary człowiek i morze” E. Hemingwaya, „Słoń” S. Mrożka, „Quo vadis” H. Sienkiewicza.

Na ocenę realizacji tematu wpływ ma także sposób formułowania wniosków. Analiza prac skłania do refleksji, że uczniowie pracujący z arkuszem A2 najczęściej ograniczali się do schematycznego zakończenia. Świadczą o tym poniższe fragmenty rozprawek: *Podsumowując, ciekawość ułatwia życie człowieka. Dlatego odkrywamy i poznajemy cały świat; Mam nadzieję, że przytoczone przeze mnie argumenty dobrze zilustrowały to, że ciekawość utrudnia życie; Myszę, że tymi przykładami udowodniłem swoje stanowisko oraz że były one wyczerpujące i na temat; Moim zdaniem ciekawość w dużym stopniu ułatwia życie ale też je i utrudnia.*

Sporadycznie w zakończeniu pojawiały się wnioski wynikające z rozważań piszącego oraz mające formę uogólnień. Warto zatem przywołać fragment pracy, w której taka próba została podjęta.

Przez ciekawość możemy poznać wiele rzeczy, a także odkryć znaczenie, wartość oraz zacieśnić więzy łączące nas z bliskimi osobami. Uczymy się dzięki niej świata, akceptując go takim, jaki jest, ze wszystkimi jego wadami. (...) Ciekawość znacznie ułatwia nam życie i jest pomocna w czerpaniu radości z wszystkich jego aspektów.

Analiza prac uczniów ze względu na kryterium związane z segmentacją tekstu i jego logicznym uporządkowaniem skłania do bardzo interesujących refleksji. W 6 rozprawkach na 35 napisanych to kryterium zostało ocenione na 0 punktów, ale – co ciekawe- czynnikiem o tym decydującym nie był brak logiki wyводу, lecz niewłaściwa segmentacja tekstu. Uczniowie nie stosowali ani akapitów, ani interlinii wydzielaających poszczególne części pracy.

Warto na chwilę zatrzymać się także nad kryterium oceny poprawności językowej prac. Uczniowie ze zdiagnozowanym zespołem Aspergera popełniali – podobnie jak ich rówieśnicy bez dysfunkcji – wiele błędów językowych, ale w ich pracach znalazły się interesujące konstrukcje językowe.

Ciri była płomieniem, od którego miał splotąć cały świat.

Ewa zwoziona przez węża z czystej ciekawości ugryzła jabłko.

Mężczyźni często szydzą, że ciekawość to zgubna cecha kobiet.

Ikar, pragnąc przeżyć emocje lotu, kompletnie zignorował wskazówki ojca.

Przez zainteresowanie się pewnymi sprawami możemy rozwinąć swoje życie duchowe oraz emocjonalne.

Amelia Jedwabińska nie zaznała czułości od swojej matki. Kobieta nie umiała się nią zajmować ani okazywać jej należytego zainteresowania.

Analiza prac gimnazjalistów z zespołem Aspergera może być dla polonisty pracującego z uczniami, u których zdiagnozowano ten syndrom, źródłem ważnych informacji. Wskazuje bowiem, z jakimi trudnościami borykają się w sytuacji nietypowej, a taką jest na pewno egzamin zewnętrzny.

OSIĄGNIĘCIA UCZNIÓW Z UPOŚLEDZENIEM UMYSŁOWYM W STOPNIU LEKKIM NA EGZAMINIE GIMNAZJALNYM Z ZAKRESU JĘZYKA POLSKIEGO W 2014 ROKU W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM

Wiesława Łempicka
Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Łomży

I. OPIS ZESTAWU ZADAŃ (GH-P8-142)

Zestaw egzaminacyjny na tegorocznym egzaminie gimnazjalnym dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim zawierał 22 zadania, wśród których 20 to zadania zamknięte, a 2 zadania otwarte.

Wszystkie zadania zostały skonstruowane do czterech tekstów kultury: fragmentu utworu literackiego A. Mickiewicza *Dziady cz. II*, wiersza L. Staffa *Most*, ilustracji przedstawiającej Charliego Chaplina i artykułu prasowego *Klaun z godnością*.

Zadania zamknięte wykorzystane w zestawie egzaminacyjnym sprawdzały wiadomości i umiejętności uczniów opisane wymaganiami ogólnymi i szczegółowymi z podstawy programowej dla gimnazjum, ale niektóre zadania odnosiły się również do wymagań przypisanych do szkoły podstawowej. Umiejętności związane z *odbiorem wypowiedzi i wykorzystywaniem zawartych w nich informacji* sprawdzało dziesięć zadań, natomiast umiejętności *analizy i interpretacji tekstów kultury* sprawdzało w arkuszu egzaminacyjnym pięć zadań. Wszystkie zdania zamknięte były jednopunktowe, zróżnicowane pod względem treści i formy. W zestawie dominowały zadania na dobieranie – dwanaście zadań, ale było też pięć zadań wyboru wielokrotnego i trzy zadania typu prawda-falsz. Wśród zadań na dobieranie były dwa zadania, w których uczeń wybierał poprawną odpowiedź spośród trzech podanych odpowiedzi i dziesięć zadań, w których uczeń wybierał poprawną odpowiedź spośród dwóch podanych odpowiedzi. Za poprawne rozwiązanie wszystkich zadań zamkniętych uczniowie mogli uzyskać 20 punktów.

Zadania otwarte wykorzystane w zestawie egzaminacyjnym sprawdzały wiadomości i umiejętności uczniów opisane wymaganiami ogólnymi z podstawy programowej w zakresie *tworzenia wypowiedzi*. Było to jedno zadanie rozszerzonej odpowiedzi za 10 punktów i jedno zadanie krótkiej odpowiedzi za 2 punkty. Zadanie rozszerzonej odpowiedzi wymagało zredagowania wypowiedzi pisemnej w formie charakterystyki bohatera literackiego, natomiast zadanie krótkiej odpowiedzi polegało na wyrażeniu swojego stanowiska i logicznym uzasadnieniu swojego zdania. Za poprawnie zredagowane wypowiedzi w zadaniach otwartych uczniowie mogli uzyskać 12 punktów.

Za rozwiązanie wszystkich zadań w zestawie egzaminacyjnym uczniowie z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim mogli uzyskać 32 punkty. Na rozwiązanie wszystkich zadań uczniowie mieli do 135 minut.

Tabela 1. Przyporządkowanie poszczególnych zadań do obszarów wymagań ogólnych i szczegółowych z podstawy programowej

Wymaganie ogólne	Wymagania szczegółowe	Numery zadań	Waga punktów w %
I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	1.2., 1.3., 1.4., 1.9. (SP), 1.10., 1.8. (SP), 3.3. (SP)	1, 2, 3, 8, 13, 15, 16, 17, 18, 21	45,6
II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.	1.7. (SP), 2.2., 2.4., 2.6., 2.9., 2.10. (SP)	4, 5, 6, 9, 10, 11, 20,	31,8
III. Tworzenie wypowiedzi.	1.1., 1.2., 1.4., 1.5., 2.3., 2.5., 2.3. (SP), 2.5. (SP), 2.6. (SP), 2.10.	7, 12, 14, 19, 22	22,7

II. POZIOM WYKONANIA ZADAŃ Z ZAKRESU JĘZYKA POLSKIEGO

Poniższe analizy mają na celu zwrócenie uwagi na te zadania i sprawdzane za ich pomocą umiejętności, które uczniowie kończący gimnazjum opanowali na poziomie zadowalającym, i te, które nie osiągnęły takiego poziomu. Punktem odniesienia dla formułowanych wniosków są wyniki uzyskane przez uczniów za rozwiązanie poszczególnych zadań.

Poziom opanowania przez gimnazjalistów wiadomości i umiejętności sprawdzanych zadaniami egzaminacyjnymi określono na podstawie poziomu ich wykonania, czyli procentu punktów uzyskanych przez wszystkich rozwiązujących zadania egzaminacyjne w stosunku do wszystkich punktów możliwych do otrzymania za ich rozwiązanie.

Za rozwiązanie zadań z zakresu języka polskiego gimnazjaliści uzyskali średnio 49,2% punktów. Stopień osiągnięć gimnazjalistów w każdym z trzech wymagań ogólnych opisanych w podstawie programowej sprawdzany tegorocznymi zadaniami egzaminacyjnymi okazał się niżej zadowalający (zadania umiarkowanie trudne), przy czym uczniowie najlepiej poradzili sobie z zadaniami, które sprawdzały *odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji* (60%), nieco słabiej wypadły zadania sprawdzające *analizę i interpretację tekstów kultury* (52%). Natomiast najwięcej trudności sprawiły uczniom zadania sprawdzające umiejętności związane z *tworzeniem własnego tekstu* (41%).

Wykres 1. Poziom wykonania zadań z zakresu języka polskiego (arkusz dostosowany GH-P8-142)

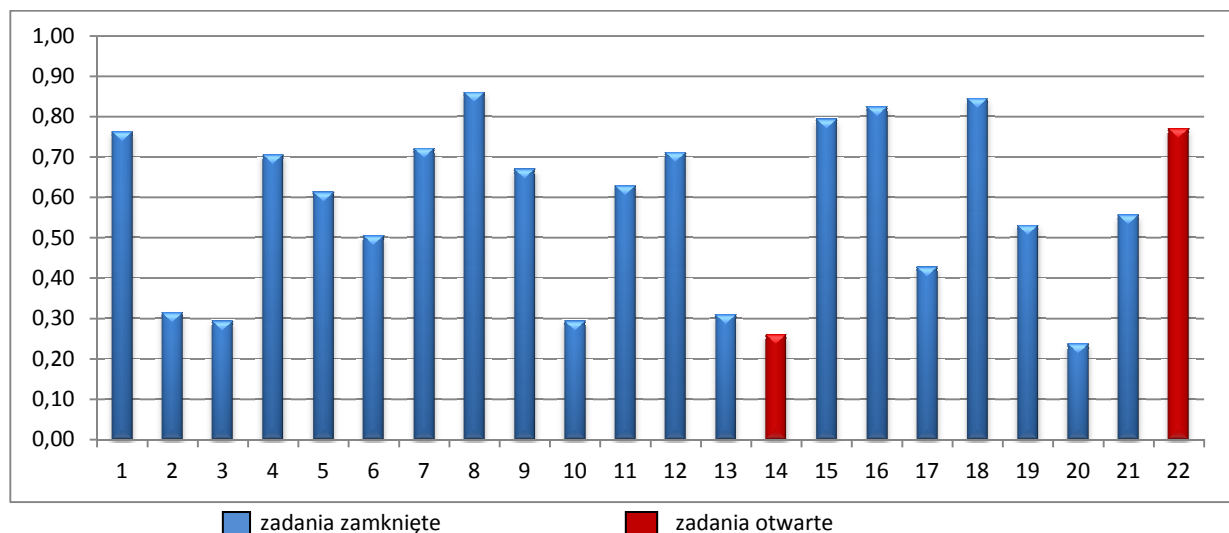


Tabela 2. Klasyfikacja zadań ze względu na poziom ich wykonania przez uczniów z zakresu języka polskiego (arkusz dostosowany GH-P8-142)

Łatwość zadania	Numer zadania	Liczba zadań
0,00-0,19 bardzo trudne	-	0
0,20-0,49 trudne	2, 3, 10, 13, 14, 17, 20	7
0,50-0,69 umiarkowanie trudne	5, 6, 9, 11, 19, 21	6
0,70-0,89 łatwe	1, 4, 7, 8, 12, 15, 16, 18, 22	9
0,90-1,00 bardzo łatwe	-	0

Poniżej zostaną zaprezentowane zadania, które okazały się dla tegorocznych gimnazjalistów piszących egzamin z języka polskiego zadaniami najłatwiejszymi w teście, następnie zadania, które były dla nich najtrudniejsze. Poprawne odpowiedzi wyróżniono graficznie.

II.1. ZADANIA NAJŁATWIEJSZE

Wśród zdań najłatwiejszych, z wykonaniem których ponad 80% gimnazjalistów nie miało problemu, znalazły się cztery zadania (8., 16., 18. i 22.). Zadania najłatwiejsze miały formę zadań zamkniętych *na dobieranie*, w których uczniowie wybierali poprawną odpowiedź spośród dwóch zaproponowanych oraz jedno zadanie krótkiej odpowiedzi (22.), którego rozwiązanie wymagało od uczniów samodzielnego zredagowania odpowiedzi. Zdecydowanie najłatwiejszym zadaniem okazało się zadanie 8.

Zadaniami najtrudniejszymi w arkuszu egzaminacyjnym z języka polskiego, które poprawnie wykonało mniej niż 30% gimnazjalistów, okazały się trzy zadania zamknięte (3., 10. i 20.) i jedno zadanie otwarte (14.). Zadania zamknięte wymagały wybrania spośród czterech odpowiedzi tej poprawnej, natomiast zadanie otwarte polegało na zredagowaniu i napisaniu wypracowania w formie charakterystyki.

Zadanie 8.

Dokończ zdanie odpowiednią informacją z ramki.

Głównym tematem wiersza są _____.

rozważania na temat sposobów budowania mostów	A
---	---

przemyslenia związane z przejściem przez most	B
--	----------

Zadanie sprawdzało umiejętność określenia tematu i głównej myśli wiersza. Uczeń, aby wskazać poprawną odpowiedź, musiał odczytać w dosłownej warstwie treści wiersza L. Staffa *Most* wypowiedź postaci mówiącej, która wyraża sceptyczną postawę wobec tego, czy uda się jej przejść przez most *nad szeroką i rwistą rzeką*. Sprawdzana zadaniem umiejętność, osiągnęła zadowalający poziom, ponieważ 86% piszących egzamin stwierdziło, że głównym tematem wiersza są przemyslenia postaci mówiącej związane z przejściem przez most. Poprawne wykonanie zadania pozwoliło na uzyskanie jednego punktu.

Podobnym poziomem wykonania przez uczniów charakteryzują się zadania: 16., 18. i 22. Każde z nich związane było z tekstem *Klaun z godnością*.

Zadanie 16.

Uzupełnij zdanie odpowiednią informacją z ramki.

Tekst rozpoczyna zdanie zawierające _____ Charliego Chaplina.

fakty z życia	A
---------------	---

opis wyglądu	B
---------------------	----------

Zadanie sprawdzało, w jakim stopniu uczniowie opanowali umiejętność porządkowania informacji w tekście. Uczeń, aby uzyskać jeden punkt za rozwiązanie zadania, powinien dostrzec, że w pierwszym akapicie tekstu są dwa zdania, które kolejno odnoszą się do opisu wyglądu i faktów z życia Charliego Chaplina. W celu wskazania poprawnej odpowiedzi gimnazjalista musiał wykazać się umiejętnością rozróżnienia akapitu i zdań w akapicie. Wśród piszących tegoroczny egzamin 82% uczniów nie miało problemu ze stwierdzeniem, że tekst *Klaun z godnością* rozpoczyna zdanie, które opisuje wygląd Charliego Chaplina, a nie – prezentuje fakty z jego życia.

Zadanie 18.

Dokończ zdanie odpowiednią informacją z ramki.

O tym, że Charlie Chaplin gra zabawną postać, świadczy jego_____.

ubiór i zachowanie	A
--------------------	---

nazwisko i zawód	B
------------------	---

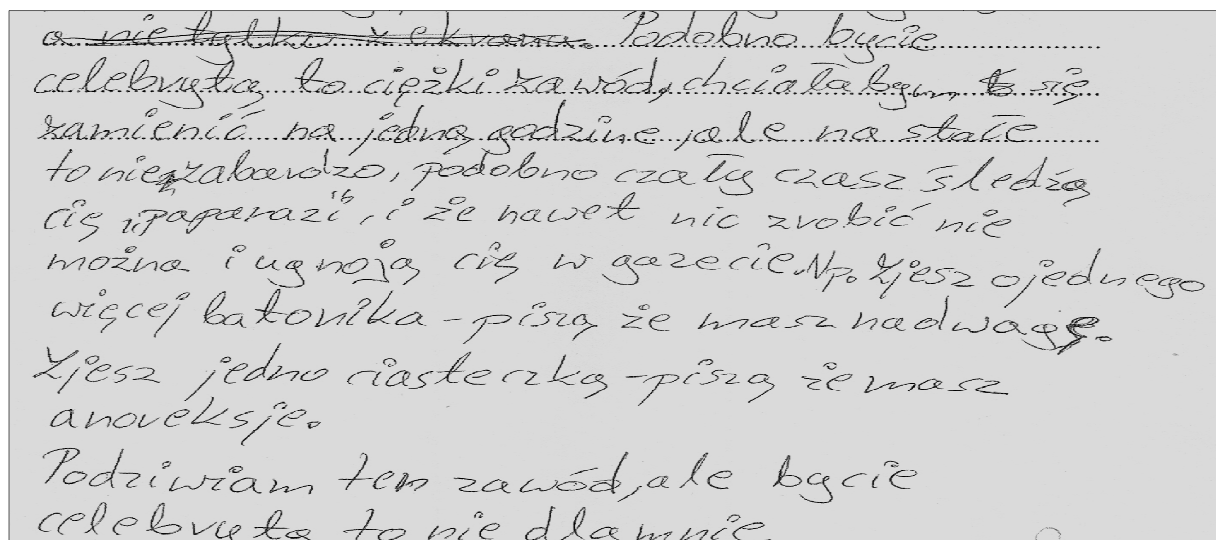
Zadanie sprawdzało umiejętność wyszukania w tekście informacji wyrażonych wprost i pośrednio (ukrytych). Umiejętność ta jest niezbędna do analizowania tekstów kultury na coraz wyższych poziomach. Uczniowie bez większych trudności wskazali, że Charlie Chaplin gra zabawną postać, o czym świadczy jego ubiór i zachowanie, a nie nazwisko i wykonywany zawód. Aż 85% gimnazjalistów uzyskało po jednym punkcie za rozwiązanie tego zadania. Poziom umiejętności uczniów sprawdzany tym zadaniem okazał się okazał się zadowalający. Poprawne wykonanie zadania pozwoliło na uzyskanie jednego punktu.

Spośród zadań otwartych w zadowalającym stopniu uczniowie poradzi sobie z odpowiedzią na pytanie postawione w zadaniu 22. Zdecydowana większość gimnazjalistów chce być sławnym człowiekiem, chociaż wypowiedzi, które wyrażają negatywne stanowisko, nie są jednostkowe.

Zadanie 22.

Napisz, czy chcesz być sławnym człowiekiem. Uzasadnij swoją odpowiedź.

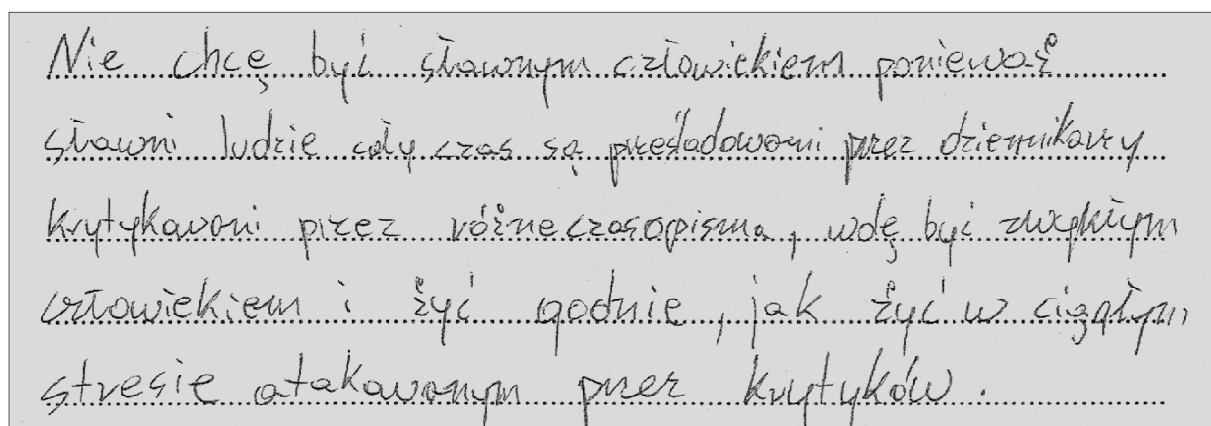
Przykłady odpowiedzi: Nie chcę być sławnym



Uczeń powyżej prezentowanej wypowiedzi utożsamia bycie sławnym z celebrytą, chociaż słowo celebryta nie jest dokładnym synonimem sławy. Termin *celebryta* odnosi się do osoby często występującej w środkach masowego przekazu i wzbudzającej ich zainteresowanie bez względu na pełniony przez nią zawód. Najczęściej są to jednak aktorzy, piosenkarze, sportowcy, czy dziennikarze. Przywołując definicję D. Boorstina⁴ *celebryt* (dawna forma) *to osoba, która jest znana z tego, że jest znana*. W potocznym języku słowa te często używane są w znaczeniu synonimicznym. Uczeń gimnazjum z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim nie musi różnicować tego zjawiska, czego dał wyraz w powyżej cytowanej bogatej, logicznie uzasadnionej wypowiedzi. Jej autor rozumie ciężar

⁴ Daniel Boorstin [w:] [wikipedia.org/wiki/Celebryta](https://pl.wikipedia.org/wiki/Celebryta).

sławy, wyraża podziw i współczucie celebrytom, ale ostatecznie stwierdza, że to nie dla niego. Taka realizacja zadania pozwoliła uczniowi uzyskać dwa punkty: pierwszy za określenie własnego stanowiska, natomiast drugi za jego konsekwentne uzasadnienie.



Nie chce być sławnym człowiekiem ponieważ sławni ludzie cały czas są prześladowani przez dziennikarzy krytykowanymi przez różne czasopisma, wole być zwykłym człowiekiem i żyć godnie, jak żyć w ciągłym stresie atakowanym przez krytyków.

Uczeń w swojej wypowiedzi negatywnie opisuje bycie sławnym człowiekiem. Być sławnym, w ocenie jej autora, to prześladowania, krytyka i ciągły stres. Autor pracy woli spokojne i godne życie, a takie prowadzi zwykły człowiek.

II.2. PORTRETY W PRZYKŁADACH ODPOWIEDZI

Wśród wszystkich gimnazjalistów, których wypowiedzi poddano analizie⁵, najwyraźniej kreślą się portrety: realisty, altruisty i egoisty.

Realista

Człowiek liczący się w swoich poglądach, zamierzeniach i działaniu z konkretną rzeczywistością, z faktami.

Czasami myślę, żeby zostać sławnym człowiekiem ponieważ taki człowiek może mieć wszystko pieniądze i sławę, ale moim zdaniem pieniądze i sława to nie wszystko najważniejsze jest to że człowiek sam na to zapracował. I myślę, że nie chcę zostać sławnym człowiekiem wolę być sobą niż osobą którą nie jestem⁶.

Bycie sławnym wiąże się z odpowiedzialnością. Trzeba liczyć się z różnymi zdaniem, opiniami, czy plotkami na nasz temat. Sądzę, że ja nie, nie mogłabym być osoba sławna ponieważ mam za mały dystans do siebie.

Nie nie chcę bo nie ma swobody i prywatności. Wszędzie fotografi i nie ma czasu na coś dla siebie.

Nie chciałbym być sławnym człowiekiem, ponieważ nie miałbym czasu dla siebie. Na przykład chce coś zrobić a tu telewizja przyjedzie, radio i redaktor z gazety i trzeba im udzielić wywiadu i jakbym chciał iść spać to by do mnie dzwonili i nie dawali spokoju. Dlatego nie chcę być sławnym, chcę być takim jakim jestem⁷.

⁵ Wszystkie uczniowskie realizacje zadań, które zostały ocenione na 2 p.

⁶ Wszystkie cytowane lub prezentowane w niniejszym materiale prace uczniów mają zapis zgodny z oryginalnym zapisem ucznia.

⁷ W oryginale wyróżnienie graficzne ucznia.

Czy chcę być sławnym człowiekiem raczej tak, ponieważ gdy ktoś jest sławny, i jest o nim głośno w kraju może szybciej znaleźć pracę, niż normalny człowiek. Ale też ma swoje wady taką sława nie każdy może się z tym pogodzić. Być sławnym człowiekiem jest dobre mamy większe możliwości. Życie jako sławny człowiek jest dobre ale do pewnego tylko momentu, bo zawsze sławę można stracić nawet nie wiedząc kiedy.

Pełna refleksji wypowiedź, w której autor stwierdza, że sława nie jest dla każdego, że sława ma swoje dobre i złe strony i jest czymś, co się niepostrzeżenie kończy.

Altruista

Zachowania polegające na działaniu na korzyść innych. Według J. Poleszczuka⁸, polega ono na dobrowolnym ponoszeniu pewnych kosztów przez jednostkę na rzecz innej jednostki lub grupy.

Tak chciałbym być sławnym człowiekiem Pomagał bym ludziom zachęcał bym do oddawania krwi i szpiku i jeszcze bym pogagał zwierzętom

Ja chciałem być sławnym a wtedy moje życie się by zmieniło chciałbym pomóc babci bym dał na operację chorym dzieciom bym trochę pomog

Chcę być sławnym człowiekiem który jest pomocny przekazuje pieniądze na różne fundacje dobroczynne i który będzie ratował biednych ludzi od utraty życia dlatego zostaje kiedyś sławnym człowiekiem

Egoista

W najprostszym rozumieniu egoista kieruje się przeważnie własnym dobrem i interesem, nie zwracając zbytnej uwagi na potrzeby i oczekiwania innych. Odnosi wszystko do siebie, patrzy na świat przez pryzmat „JA”.

Bym chciał być sławnym człowiekiem, ponieważ bym miał szacunek od innych i inne spojrzenie na świat.

Dlaczego bym chciał być sławnym, dlatego że bym miał dużo pieniędzy i dobry start w życie

Na pewno chciałbym być sławnym, ponieważ zawsze by było pieniędzy, znajomości, więcej szczęścia, i, jak by się udało to bym był milionerem.

Bardzo chce być sławnym człowiekiem i rozpoznawalnym przez ludzi ponieważ jest to super uczucie kiedy ludzie proszą cie o autograf albo chcą z Toba zdjęcie.

Chciałbym być sławnym człowiekiem ponieważ mógłbym rozdawać autografy i ludzie by mnie znali.

⁸ pl.wikipedia.org/Wiki/Altruizm [z:] Jan Poleszczuk, *Ewolucyjna teoria interakcji społecznych*, Warszawa. Scholar, 2004 r., s. 116.

Zadanie sprawdzało umiejętność uzasadniania własnego zdania. Spośród piszących tegoroczny egzamin 69,7% trzecioklasistów udzieliło odpowiedzi na postawione w zadaniu pytanie i uzasadniło ją, uzyskując tym samym dwa punkty, natomiast ok. 15% gimnazjalistów nie potrafiło uzasadnić własnego stanowiska lub zredagowana przez nich wypowiedź była niekomunikatywna. Uczniowie ci uzyskali wynik jednopunktowy. Wśród uczniów, którzy nie udzielili odpowiedzi na to pytanie, są najczęściej ci sami gimnazjaliści, którzy również nie podjęli się napisania charakterystyki. Było ich ok. 16% wśród wszystkich piszących egzamin. W zadaniu tym nie oceniano umiejętności uczniów związanych z poprawnością zapisu.

II.3. ZADANIA NAJTRUDNIEJSZE

Zdecydowanie najwięcej trudności sprawiły uczniom zadania: 3., 10. i 20., przy czym najtrudniejsze z nich okazało się zadanie 20. Należy podkreślić, że zadanie 20. z grupy zadań najtrudniejszych związane jest z tekstem *Klaun z godnością*. Z tym samym tekstem związane są też dwa zadania, które należą do grupy najłatwiejszych zadań egzaminacyjnych w tegorocznym w arkuszu.

Niskim poziomem wykonania charakteryzuje się zadanie zamknięte związane z tekstem *Dziady cz. II* A. Mickiewicza. Zapewne odbiór treści fragmentu dramatu romantycznego nie należy do łatwej czynności umysłowej, jaką musi wykonać uczeń z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, by odpowiednio zrozumieć jego treść. Nie należy jednak zapominać, że *Dziady cz. II* znajdują się wśród utworów wskazanych w podstawie programowej z języka polskiego, których nauczyciel nie może pominąć w toku edukacji polonistycznej w gimnazjum.

Zadanie 3.

Zaznacz poprawną odpowiedź.

Z wypowiedzi Aniołka wynika, że do nieba dostaną się tylko ci, którzy

- A. jedli dużo słodczy.
- B. unikali bólu i cierpienia.
- C. troszczyli się o wygodne życie.
- D. zmagali się z trudnościami życiowymi.**

Zadanie sprawdzało umiejętność wyciągnięcia wniosków wynikających z przesłanek zawartych w tekście. Gimnazjaliści nie potrafili dostrzec w wypowiedzi Aniołka, że do nieba dostaną się ci, którzy zmagali się z trudnościami życiowymi. Najczęściej uczniowie formułowali błędny wniosek, że do nieba dostaną się te osoby, które jadły dużo słodczy. Uczniowie w sposób dosłowny odczytali wypowiedź Aniołka, że nadmiar słodczy na ziemi uczynił ich nieszczęśliwymi, a to doprowadziło do prostego, ale błędnego wniosku, że do nieba dostaną się ci, którzy jedli dużo słodczy. Z poprawnym wykonaniem zadania poradziło sobie 29% gimnazjalistów. Każdy z tych uczniów uzyskał za to zadanie jeden punkt.

Przykładem kolejnego zadania, które sprawiło uczniom trudność, jest zadanie skonstruowane do wiersza L. Staffa *Most*. Należy wspomnieć, że zadanie najłatwiejsze w tegorocznym zestawie zadań również było związane z tym wierszem.

Zadanie 10.

Zaznacz poprawną odpowiedź.

O postaci mówiącej w wierszu *MOST* można powiedzieć, że

- A. dąży pewnie do wyznaczonego celu.
- B. załamują ją najmniejsze trudności.
- C. patrzy w przyszłość z nadzieją.
- D. brakuje jej wiary w siebie.**

Zadanie sprawdzało umiejętność charakteryzowania i oceny bohaterów. Warunkiem uzyskania pozytywnego wyniku było wyrażenie opinii o postaci mówiącej w wierszu zapisanej w dystraktorze, że *brakuje jej wiary w siebie*. W treści wiersza dwukrotnie pojawia się wyznanie: *Nie wierzyłem*, a w ostatnim wersie postać mówiąca mówi *Nie wierzę, że go przeszedłem* (most), wyrażając w sposób dosłowny brak wiary w siebie, we własne siły. Poprawnie scharakteryzowało postać mówiącą 29% gimnazjalistów, uzyskując za to zadanie jeden punkt.

Zadanie 20.

Oceń, czy zdania są prawdziwe. Zaznacz TAK lub NIE.

1.	Obszerne spodnie, melonik i za duże buty to elementy kostiumu postaci stworzonej przez Chaplina.	TAK	NIE
2.	Charlie Chaplin był reżyserem i aktorem teatralnym.	TAK	NIE

Zadanie sprawdzało umiejętność wyodrębnienia elementów składających się na widowisko teatralne – grę aktorską, reżyserię, kostiumy. Uczniowie, którzy skupili swoją uwagę tylko na odbiorze ilustracji, widzieli w przedstawionym na niej człowieczku ubranym w obszerne spodnie, melonik i za duże spodnie tylko Charliego Chaplina. Uczniowie ci nie skorzystali z dodatkowych informacji zawartych w tekście *Klaun z godnością* i dlatego nie dostrzegli, że ilustracja jest tylko wizualizacją postaci stworzonej przez reżysera w osobie Charliego Chaplina, a zarazem odtwórcą wykreowanej filmowej roli pana Chaplina. Z oceną prawdziwości podanych zdań poradziło sobie 20% gimnazjalistów. Poziom osiągnięć uczniów mierzony tym zadaniem okazał się bardzo niski. Za poprawne wskazanie dwóch poprawnych odpowiedzi uczeń mógł uzyskać jeden punkt.

III. ZADANIE 14.

WYBIERZ BOHATERA ULUBIONEJ KSIĄŻKI. NAPISZ JEGO CHARAKTERYSTYKĘ.

Niniejszy rozdział koncentruje swoją treść na zadaniu, które okazało się zdecydowanie najtrudniejsze w tegorocznym zestawie egzaminacyjnym z zakresu języka polskiego. Polegało ono na zredagowaniu dłuższej pisemnej wypowiedzi zgodnej z wyżej przytoczonym tematem, który otwierał przed każdym uczniem możliwość prezentacji jego czytelniczych preferencji, pozwalał na przywołanie właśnie tej ulubionej książki, a nie narzuconej przez egzaminacyjny temat, a następnie pozwalał na wybranie spośród jej bohaterów tego, który w ocenie ucznia zasługiwał na poświęceniu mu uwagi w sytuacji egzaminacyjnej. Temat nie precyzował, czy uczeń musi charakteryzować głównego bohatera, czy też postać drugoplanową, a może epizodyczną, czy ma to być bohater pozytywny, czy negatywny. Wśród przywołanych książek mogła znaleźć się wskazana w podstawie programowej dla szkoły podstawowej lub gimnazjum, ale też każda inna, która jest ulubioną książką gimnazjalisty.

W podstawie programowej w zakresie kształcenia literackiego w gimnazjum wskazano konkretne tytuły, stanowiące „serce literatury polskiej”. Należą do nich wybrane fraszki i *Treny* (V, VII, VIII) Jana Kochanowskiego, wybrane bajki Ignacego Krasickiego, *Dziady cz. II* Adama Mickiewicza oraz *Zemsta* Aleksandra Fredry. Wyszczególnionych utworów (z gwiazdką) nauczyciel nie może pominąć w toku edukacji uczniów. Pozostałe tytuły książek lub ich autorzy wymienieni w podstawie programowej stanowią propozycje dla nauczyciela i to spośród nich musi sam lub razem z uczniami wybrać te utwory, które wpisują się w zainteresowania i potrzeby jego uczniów. Jednakże głównym kryterium ich doboru powinno być założenie, że będą one naprawdę rzetelnie omówione: w szkole podstawowej przynajmniej cztery, a w gimnazjum pięć w ciągu roku szkolnego.

Należy podkreślić, że kontakt dziecka z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim z książką ma olbrzymie znaczenie w jego rozwoju i rewalidacji. Treść książki pozwala na rozwijanie postaw

poznawczych i emocjonalnych uczniów, dostarcza przeżyć estetycznych, rozbudza wyobraźnię oraz kształtuje stosunek do świata i ludzi. Poza tym, oddziałując na myśli, uczucia i postępowanie, rozwija wrażliwość na piękno języka, rozwija mowę, wzbogaca zasób słów, pogłębia oraz poszerza wiadomości i zainteresowania uczniów. Utwory literackie są podstawowym materiałem dydaktycznym nauczania i uczenia się języka polskiego w szkole.

III.1. ULUBIONE KSIĄŻKI I ULUBIENI BOHATEROWIE GIMNAZJALISTÓW

Wśród ulubionych tytułów książek oraz literackich bohaterów uczniowskich wypracowań znalazły się książki autorów polskich i zagranicznych, te z podstawy programowej i spoza niej. Są wśród nich krótkie bajki, opowiadania, powieści czy książki fantasy, prezentując tym samym różne gusta czytelnicze gimnazjalistów. Analiza uczniowskich⁹ wypracowań wykazała, że uczniowie mieli problem z nazwaniem, która postać jest postacią literacką, która rzeczywistą czy też filmową. Nie wszyscy posiadali wiedzę, że postać z książki to postać literacka, czyli fikcyjna ukazana w świecie przedstawionym dzieła literackiego. Brak tej wiedzy skutkowało tym, że uczniowie charakteryzowali postaci rzeczywiste z najbliższego otoczenia, najczęściej był to kolega lub koleżanka.

Spośród utworów obowiązkowych, wymienionych w podstawie programowej w gimnazjum, uczniowie charakteryzowali Papkina lub Cześnika z *Zemsty* Aleksandra Fredry.

Czytelnicze preferencje gimnazjalistów wskazują, że zdecydowanie króluje w nich książka *Harry Potter i kamień filozoficzny* I. K. Rowling. 10% uczniów charakteryzowało właśnie Harrego, jako bohatera swojej ulubionej książki. Żadnej spośród innych postaci literackich nie dane było doświadczenie takiej popularności. Należy dodać, że Harry był znacznie częściej obecny w wypracowaniach chłopców niż dziewcząt. Natomiast niekwestionowaną gwiazdą postaci literackich w wypracowaniach dziewcząt była Ania, tytułowa bohaterka powieści społeczno-obyczajowej *Ania z Zielonego Wzgórza* Lucy Maud Montgomery.

Nieznacznie słabszym zainteresowaniem cieszył się Pinokio – tytułowy bohater powieści fantastyczno-przygodowej dla dzieci Carla Collodiego.

Kolejne miejsca na drabinie popularności postaci literackich zajmowali: Mały Książę – bohater książki Antonine’a de Saint-Exupéry’ego o takim samym tytule; Zośka, Rudy i Alek bohaterowie literatury faktu – *Kamienie na szaniec* Aleksandra Kamińskiego; Santiago z opowieści *Stary człowiek i morze* Ernesta Hemingwaya; Staś Tarkowski i Nel z powieści przygodowej – *W pustyni i w puszczy* Henryka Sienkiewicza; Oskar – główny bohater książki pisanej w formie listów – *Oskar i pani Róża* Erica Emmanuela Schmitta.

W dalszej kolejności uczniowie charakteryzowali: Balladynę z tragedii Juliusza Słowackiego, tytułowego bohatera książki *Kubuś Puchatek* A. A. Milne’a, tytułowych bohaterów baśni: *Czerwony Kapturek* i *Kot w butach* braci Grimm oraz *Kopciuszek* Charlesa Perraulta.

Do grona postaci literackich z ulubionych książek trzecioklasistów należą także Romeo i Julia, główni bohaterowie dramatu *Romeo i Julia* Wiliama Szekspira, tytułowy bohater *Akademii Pana Kleksa* Jana Brzechwy, Ebenezer Scrooge z *Opowieści wigilijnej* Karola Dickensa.

Najrzadziej uczniowie charakteryzowali postać Aliny z tragedii *Balladyna* Juliusza Słowackiego, Juranda ze *Spychowa* i Zbyszka z *Bogdańca*, bohaterów powieści historycznej *Krzyżacy* Henryka Sienkiewicza, Papkina i Cześnika Raptusiewicza z komedii *Zemsta* Aleksandra Fredry, tytułowych bohaterów noweli *Latarnik* Henryka Sienkiewicza i komedii *Skąpiec* Moliera.

Wśród nielicznych bohaterów w wypracowaniach gimnazjalistów byli obecni: Ligia z *Qvo vadis*, Basia z *Awantury o Basię*, Frodo Bagins z *Hobbita*, Gabrysia z *Kwiatu kalafiora*, Edward Cullen i Bella ze *Zmierzchu*, Piotr z *Opowieści z Narnii*, dziewczynka z baśni *Dziewczynka z zapałkami*, Oliwia z *Lustrzanego odbicia*, Wojtek z książki *Jak Wojtek został strażakiem*, Gerald z *Wiedźmina*, czy też tytułowi bohaterowie książek: *Śpiąca królewna*, *Piotruś Pan*, *Calineczka*, *Królewna Śnieżka*,

⁹ Analizie poddano wszystkie prace uczniów z terenu działania OKE w Łomży, które uzyskały 1 i więcej punktów, tj. 66,5% prac uczniów z woj. podlaskiego i 70% z warmińsko-mazurskiego.

Robinson Crusoe oraz *Bartek z Kronik Archeo*, *Emma (?) Tylko dla wybranych*, *Suzi (?) Miłość nad morzem*, *Karolek* z serii *Koszmary Karolek* z serii czterech książeczek dla najmłodszych czytelników tzw. „pierwszych czytane”.

Analiza przywołanych przez gimnazjalistów tytułów ulubionych książek i ich bohaterów pozwala na wyciągnięcie wniosku, że książki i ich bohaterowie często wykraczają poza listę tytułów analizowanych w edukacji szkolnej pod kierunkiem nauczyciela i znaczna ich część przypisana jest w podstawie programowej do wcześniejszych etapów edukacyjnych.

Należy pamiętać, że to dzięki książce dziecko niejednokrotnie zaspokaja potrzebę znajdowania pewnych wzorów zachowań, doznań estetycznych i rozrywki. Książki też często stają się okazją do rozważań, przeżyć i marzeń ich czytelników, co jest niezwykle ważne w szkolnym kreowaniu preferencji czytelniczych uczniów. Zaznajomienie ucznia za pośrednictwem tekstów kultury z różnymi postawami moralnymi i skłanianie do refleksji nad konsekwencjami dokonywania wyborów jest jednym z kluczowych zadań nauczyciela języka polskiego na III etapie edukacyjnym¹⁰. Zadanie to może być realizowane, np. poprzez charakteryzowanie postaci literackich.

III.2. CHARAKTERYSTYKA POSTACI

Charakterystyka bywa określana „wiedzą o człowieku”. Źródłem tej wiedzy jest przede wszystkim lektura szkolna. Czytając i omawiając utwory literackie, uczniowie muszą poznawać, analizować i oceniać różne osobowości, gromadzą zatem wiedzę o człowieku. Umiejętność analizowania zachowań, postaw i motywów działania innego człowieka umożliwia rozumienie i ocenę nie tylko cudzej osobowości, ale też i własnej, ponieważ uświadamiając sobie i porządkując stan wiedzy o nas samych, musimy zinterpretować nasze odczucia, zachowania, treści i sposób mówienia. Umiejętność dokonywania takiego przekładu odpowiada potrzebom życia codziennego, ponieważ ciągle przecież podejmujemy rozmowy o tym, „jacy jesteśmy”. W rozmowach z innymi ludźmi również często portretujemy mniej lub więcej znane nam osoby. Charakterystyka w sposób pośredni zapoznaje ucznia ze społecznymi wymaganiami wobec różnych postaci, przygotowuje do pełnienia ról społecznych, które czekają go w dorosłym życiu.

Charakterystykę jako formę dłuższej pisemnej wypowiedzi uczniowie poznali pośrednio w szkole podstawowej, kiedy redagowali opis postaci. Poprawne wykonanie zadania wymagało uważnej analizy polecenia, które określało warunki zredagowania własnego tekstu zgodnego z tematem, znajomości jednej z książek, jak również znajomości formy wypowiedzi, jaką jest charakterystyka. Z poprawną realizacją zadania poradziło sobie 26% trzecioklasistów.

Zgodnie z warunkami zapisanymi w poleceniu oczekiwano od ucznia samodzielnego napisania charakterystyki postaci literackiej, a zatem przedstawienia jej, opisanie wyglądu zewnętrznego, podania cech charakteru, opisanie przykładów zachowań ilustrujących wybrane cechy charakteru i dokonania oceny charakteryzowanej postaci wraz z uzasadnieniem swojego wyboru.

Zredagowanie charakterystyki wymagało od ucznia wykazania się umiejętnościami złożonymi opisanymi w wymaganiach szczegółowych w podstawie programowej dla szkoły podstawowej i gimnazjum, takich jak:

- stosowanie zasad organizacji tekstu zgodnych z wymogami gatunku;
- dokonanie starannej redakcji tekstu napisanego ręcznie, stosowanie właściwych odstępów, poprawienie ewentualnych błędów językowych, ortograficznych oraz interpunkcyjnych;
- precyzyjne wysławianie się;
- stosowanie różnych rodzajów zdań we własnych tekstach; dostosowanie szyku wyrazów i zdań składowych do wagi, jaką uczeń nadaje przekazywanym informacjom;
- stosowanie poprawnych form gramatycznych wyrazów odmiennych;
- pisanie poprawne pod względem ortograficznym;
- poprawne używanie znaków interpunkcyjnych: kropki, przecinka, znaku zapytania, cudzysłowu, dwukropka, nawiasu, znaku wykrzyknika.

¹⁰ Podstawa programowa, Tom 2, *Język polski w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*, s.41.

Podstawowym warunkiem ocenienia pracy gimnazjalisty było stwierdzenie, czy jego pisemna wypowiedź ma formę charakterystyki, następnie potwierdzenie, czy redagowana charakterystyka jest zgodna z egzaminacyjnym tematem.

Realizacja polecenia zadania pozwalała na uzyskanie dziesięciu punktów, przy czym cztery z nich uczeń mógł uzyskać za pełną realizację kryterium treści, pozostałe sześć punktów uczeń mógł zdobyć za poprawny zapis wypowiedzi, poczynając od segmentacji tekstu – jeden punkt, poprzez styl – jeden punkt, język – dwa punkty, poprawność ortograficzną – jeden punkt i poprawność interpunkcyjną – jeden punkt. Poziom wykonania zadania był bardzo zróżnicowany wśród tegorocznych gimnazjalistów. Wypracowania uczniów były zróżnicowane w swojej długości. W pracach krótszych od wyznaczonej długości oceniano tylko treść, natomiast kompozycja, styl, język, ortografia i interpunkcja pozostawały na poziomie zerowym.

Samodzielne redagowanie charakterystyki miał ułatwić zaproponowany plan, który porządkował treść wypowiedzi ucznia. Tegoroczni trzecioklasiści mieli trudności z wyodrębnieniem wstępu, rozwinięcia i zakończenia w redagowanej charakterystyce. Opanowaniem tych umiejętności wykazało się 29% gimnazjalistów. Gimnazjaliści w bardzo niskim stopniu opanowali umiejętności związane z przestrzeganiem poprawności językowej: zadowolający wynik uzyskało 16% uczniów. Nieznacznie lepiej (24%) poradzili sobie oni z poprawnym zapisem redagowanych treści pod względem interpunkcyjnym. Spośród wszystkich piszących egzamin co czwarty uczeń gimnazjum potrafił zastosować w samodzielnie redagowanej charakterystyce zasady polskiej interpunkcji. Umiejętnością związaną z poprawnym zapisem pod względem ortograficznym wykazało się 24% trzecioklasistów. Gimnazjaliści najlepiej poradzili sobie z konsekwentnym stosowaniem stylu, dostosowanym do formy wypowiedzi, jaką jest charakterystyka. Umiejętnością tą wykazał się co drugi tegoroczny gimnazjalista. Co czwarty trzecioklasista zredagował charakterystykę, w której wybrał i przedstawił bohatera literackiego, opisał wygląd zewnętrzny, cechy charakteru wraz z opisem zachowań ilustrujących wybrane cechy charakteru charakteryzowanego bohatera oraz ocenił tę postać.

III.3. REALIZACJA TEMATU

Tworzenie charakterystyki zgodnej z podanym tematem jest przedmiotem szczegółowej analizy w niniejszej części sprawozdania. Wiele wypowiedzi uczniów świadczy o braku umiejętności redagowania dłuższej wypowiedzi w formie charakterystyki zgodnej z tematem, a także o nieporadności w zakresie realizacji tematu w podanej formie wypowiedzi.

W kryterium dotyczącym treści uczeń mógł uzyskać maksymalnie cztery punkty. Ze zredagowaniem treści zgodnej z poleceniem zadania poradziło sobie 24% uczniów. Jeżeli uczeń charakteryzował postać filmową, uznawano taką charakterystykę za zgodną z tematem, ale pod warunkiem, iż wskazał, że jest to także postać literacka (np. film jest ekranizacją książki). W pracach, w których wystąpił błąd rzeczowy zakłócający logikę wypowiedzi, następowało obniżenie oceny o jeden poziom. Uwaga ta nie dotyczyła błędów w zapisie, np.: imion i nazwisk autorów i bohaterów, tytułów tekstów. W pracach uczniów, które zajęły mniej niż połowę wyznaczonego miejsca, przyznawano punkty wyłącznie za treść.

Tabela 4. Procent uczniów, którzy otrzymali poszczególne punkty w kryterium treści

Punkty możliwe do uzyskania	4	3	2	1	0
Procent uczniów	2,6	9,3	15,5	28,4	44,3

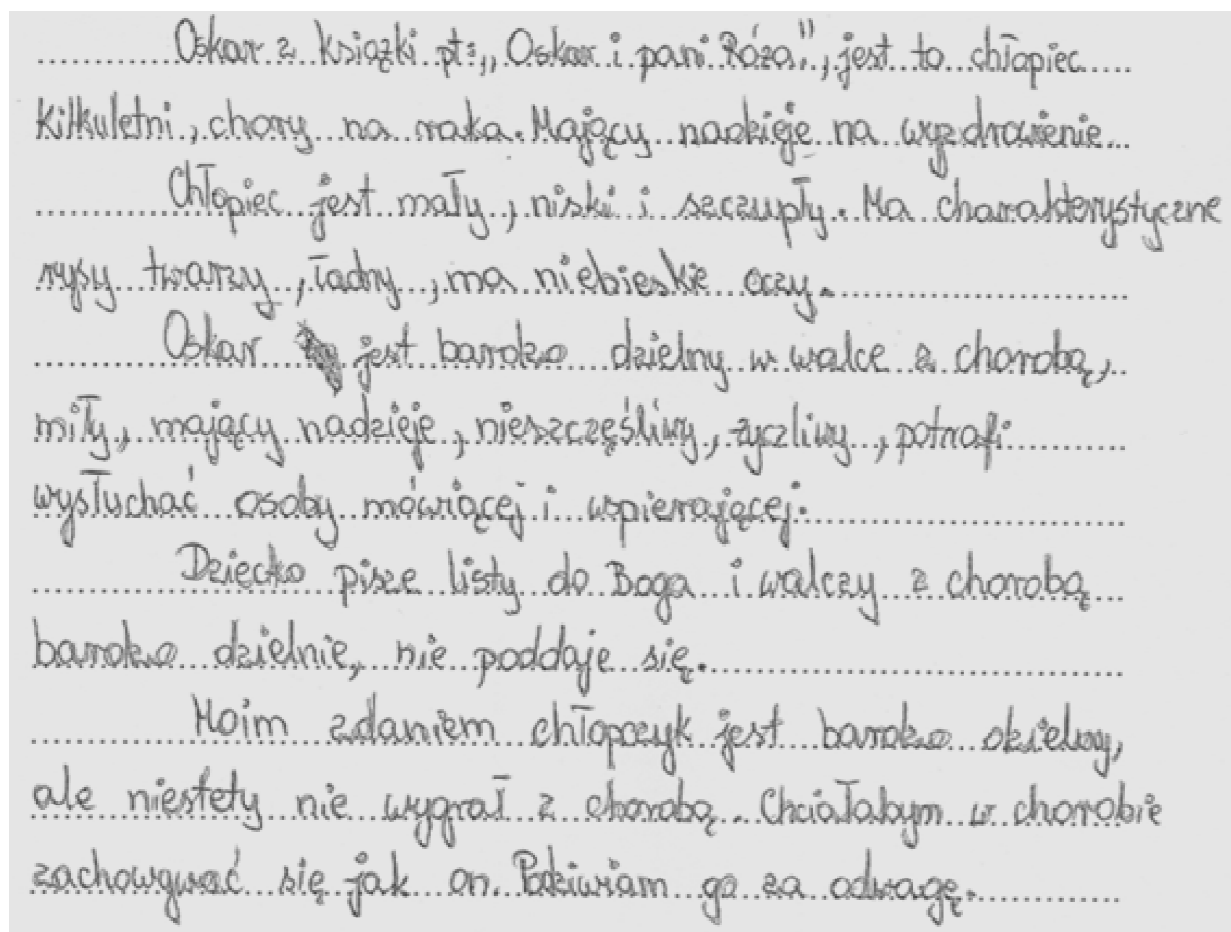
Najwyższą liczbę punktów w kryterium treści uzyskały prace, w których uczniowie charakteryzowali postać wskazaną w temacie, zachowując spójność wypowiedzi; przedstawili tę postać (w zależności od możliwości, jakie stwarzała), opisać wygląd zewnętrzny, zaprezentowali cechy wewnętrzne i wskazali zależności między cechami charakteru a postępowaniem postaci, dokonali oceny charakteryzowanej postaci. Pisząc charakterystykę, uczniowie nie mogli ograniczyć się wyłącznie do wymienienia samych cech postaci. Nazywając cechy, należało je również uzasadnić, przywołując odpowiednie przykłady zachowań bohatera wypracowania lub sytuacji, w których się znalazł.

Najlicniejszą grupę gimnazjalistów stanowili ci uczniowie, którzy nie uzyskali ani jednego punktu za kryterium treści, gdyż redagowali charakterystykę innej postaci niż wskazywało polecenie zadania. Prace tych uczniów podlegały ocenie, ale z wyłączeniem kryterium treści, czyli zachowaniem bądź brakiem segmentacji tekstu oraz poprawnym zapisem pod względem stylistycznym, językowym, ortograficznym i interpunkcyjnym, dlatego, że forma zredagowanej wypowiedzi była zgodna z poleceniem zadania egzaminacyjnego. Jeżeli praca miała inną formę niż charakterystyka, wówczas nie podlegała ocenie w żadnym z obowiązujących kryteriów oceniania zadania rozszerzonej odpowiedzi.

III.3.1. PRZYKŁADY POPRAWNYCH PRAC

Uczniowie poniższych prac odpowiednio zrozumieli polecenie i zrealizowali temat. Dokonali trafnego wyboru postaci literackiej.

Przykład 1.



Zaprezentowana charakterystyka spełniła wszystkie warunki w zakresie realizacji tematu i za kryterium treści uzyskała maksymalną liczbę punktów. Autorka charakterystyki przedstawiła chłopca o imieniu Oskar, napisała, z jakiej książki charakteryzowana postać pochodzi, opisała jej wygląd, wymieniła cechy charakteru i podała przykłady zachowań, uzasadniających nazwaną cechę. Pracę kończy wzruszająca ocena Oskara i jej uzasadnienie. Praca nie jest pozbawiona błędów, np. uczennica miała problem z wydzieleniem granicy zdania: ...kilkuletni, chory na raka. Mający nadzieję..., ale nie one są podstawą analizy wypracowania. Na uwagę zasługuje fakt, że autorka charakterystyki zrealizowała schemat kompozycyjny właściwy tej formie wypowiedzi. Rozwijając każdy punkt planu, rozpoczynała swoją wypowiedź od nowego akapitu. Taka realizacja pisemnej wypowiedzi w formie charakterystyki należy do rzadko spotykanych wśród prac uczniów piszących tegoroczny egzamin z języka polskiego.

Przykład 2.

..... Anie... słyszę... to bohaterka... książki... pt. "Anie z...
> Zielonego Wzgórza". Poznuję... tę... książkę... na lekcji
języka... Polskiego.....
..... Anie to... szczupła i... zgrabna... dziewczyna,
ma... rude... włosy, ~~nie~~ zielone... oczy i... piękną...
nosie... Jedną... z... cech... charakteru... , która... posiada... dziewczyna
jest... sympatyczna... gościnnie... być... może... dla... ludzi...
których... nie... ~~nie~~ ^{widzi} i... nie... wyrazić... się... do... nich
bez... Inne... cechy... będą... też... pomocne... ~~ponieważ~~
pomaga... swoim... bliższym... w... różnych... okolicznościach
z... szeregu... młodzieńców... , który... był... st... już... w...
starszym... wieku... i... nie... mógł... tak... już... wszystkiego
zrobić... sama.....
..... Moim... zdaniem... Anie... Shustberg... to... pomocne
i... może... dziewczyna... , która... potrzebuje... miłości... i... tej...
miłości... dostaje... od... Heleny... i... Koguta... bym... się... z... nią... zaprzyjaźniła.

Praca została oceniona przez egzaminatora również na cztery punkty. Czytelnik może się dużo dowiedzieć o Ani, bohaterce książki *Ania z Zielonego Wzgórza*, o jej wyglądzie, cechach charakteru i wybranych zachowaniach. W charakterystyce młodej bohaterki książki nazwaniu cechy towarzyszy opis przykładu jej zachowania. Autorka pracy wprowadziła do charakterystyki informację, że książkę poznała na lekcji języka polskiego. Okoliczności lub sytuacje, w których gimnazjaliści zapoznali się lub spotkali z charakteryzowaną przez nich postacią literacką, należą do nielicznych w wypracowaniach gimnazjalistów. W prezentowanej charakterystyce można dostrzec niezgrabności językowe i błędy interpunkcyjne, nie obyło się też bez ortograficznych potknięć. W pracy graficznie wyróżniono wstęp, rozwinięcie i zakończenie. Umiejętnością tą wykazał się co trzeci gimnazjalista.

Przykład 3.

Moim ulubionym bohaterem jest Pan Kleks z książki o Panie Kleksie. Pan Kleks nosi okulary, ma na policzkach piegi, nosi wąsy i brodę. Pan Kleks jest śmiesznym i pomysłowym człowiekiem. Bardzo lubi bawić się ze swoimi wychowankami. Bardzo lubi opowiadać bajki i inne historie. Wymyśla różne dania ze swoich farb. Pan Kleks jest bardzo lubiany przezemnie sam bym chciał mieć takiego opiekuna. Pan Kleks według mnie jest najlepszym opiekunem i najbardziej lubianym bohaterem książek ze wszystkich.

Praca otrzymała maksymalną liczbę punktów w kryterium treści. Czytając tę charakterystykę, odnajdujemy w niej informacje o wyglądzie Pana Kleksa, jego stosunku do swoich podopiecznych, o tym, w jaki sposób organizuje im czas. Autor charakterystyki, prezentując postać, pisze, że jest ona ulubionym bohaterem z książki, następnie wzmacnia tę wypowiedź w ostatnim zdaniu charakterystyki, pisząc, że jest najbardziej lubianym bohaterem książek ze wszystkich. Uczeń uzasadnia swoją ocenę postaci: *sam bym chciał mieć takiego opiekuna*. Budowanie zakończenia charakterystyki w taki sposób, jak uczynił to autor powyższej pracy, poprzez nawiązanie do wstępu i powtórzenie swojego ustalenia zgodnego z tematem pracy w logiczny sposób jest rzadkością w charakterystykach tegorocznych trzecioklasistów.

Przykład 4.

Harry Potter jest moim ulubionym bohaterem książek z nim. Jest on mądry, odważny, potrafi dążyć do celu mimo wszystkich przeszkód. Jest bardzo wysoki jego długie włosy przedstawiają jego osobowe, ma niebieskie oczy i nosi okulary bez których nie dałby rady czytać i słabo by widział. Jego charakter jest bardzo dobry jest fajny, waleczny i odważny, obowiązkowy, punktualny, miły dla przyjaciół jak i dla innych ludzi. Jego odwagę i waleczność przedstawia scena gdy Harry walczy z Modliszką, przechodzi po tym dreszczyk emocji i podziwu bohatera. Kiedy osłepił modliszka to zatkało dech w piersiach jak on dał radę to zrobić. Uważam, że Harry jest wzorowym człowiekiem który zawsze pomoże w potrzebie on jest jak kropla w morzu takiego człowieka nie spotyka się codziennie.

Gimnazjalista pisze ogólnie o Harrym Potterze: *jest moim ulubionym bohaterem książek z nim*, przez co podkreśla, że jego wypowiedź treściowo związana jest z tematem zadania egzaminacyjnego, natomiast nie przywołuje tytułu swojej ulubionej książki ani autora książki, z której pochodzi Harry. Gimnazjalista nie pisze też o okolicznościach poznania Harrego, nie wspomina o książce, której jest bohaterem. W kontekście zainteresowania uczniów czytelnictwem budująca jest wypowiedź *książek z nim*, co zapewne świadczy o tym, że uczeń ma wiedzę, iż książek z Harrym Potterem ukazało się na rynku czytelniczym więcej niż jedna. W prezentowanej pracy można dostrzec bogactwo przymiotników określających Harrego, jego intelekt, postawę wobec innych. Takie sformułowania, jak: *dreszczyk emocji*, *zatkało dech w piersiach* są nieczęsto obecne w wypracowaniach gimnazjalistów. Pracę ucznia kończy bardzo atrakcyjne uzasadnienie oceny Harrego wyrażone porównaniem: *on jest jak kropla w morzu*, a dalej pisze: *takiego człowieka nie spotyka się codziennie*, co zapewne skłoniło jej autora do uczynienia właśnie tej postaci bohaterem swojej charakterystyki. Porównanie typu: *on jest jak kropla w morzu* – należy do bardzo nielicznych w wypracowaniach uczniów. Autor powyżej charakterystyki nie zastosował w wypracowaniu żadnego akapitu.

III.3.2. PRZYKŁADY CZĘŚCIOWO POPRAWNYCH PRAC

Najczęstszą przyczyną utraty punktu przez trzecioklasistów piszących charakterystykę był brak informacji o tym, kim jest charakteryzowana postać. Inną przyczyną utraty punktu było podanie tylko jednej informacji o wyglądzie zewnętrznym charakteryzowanej postaci. Często uczniowie tracili punkt za brak opisu zachowań ilustrujących wybrane cechy wewnętrzne.

Na dwa punkty zostały ocenione prace uczniów, w których uczniowie w przeważającej części napisali charakterystykę postaci wskazanej w temacie, zaprezentowali postać (w zależności od możliwości, jakie stwarzała), wymienili cechy zewnętrzne; wymienili niektóre cechy wewnętrzne i podjęli próbę ukazania zależności między przynajmniej jedną cechą charakteru a postępowaniem postaci.

Na jeden punkt zostały ocenione prace uczniów, w których uczniowie pojęli próbę napisania charakterystyki postaci wskazanej w temacie, podali przynajmniej jedną informację o postaci (w zależności od możliwości, jakie stwarzała); wymienili przynajmniej jedną cechę zewnętrzną; wymienili cechy wewnętrzne postaci.

Na zero punktów w zakresie realizacji oceniono prace, w których uczniowie charakteryzowali inną postać niż wskazana w temacie lub napisali pracę w innej formie.

Gimnazjaliści mieli problem z właściwym rozumieniem tematu wypracowania. Dla znacznej części uczniów bohater ulubionej książki to pisarz lub poeta, dlatego też próbowali charakteryzować, np. Adama Mickiewicza, Czesława Miłosza, Jana Kochanowskiego, Henryka Sienkiewicza, Marię Konopnicką, Jana Brzechwę, Wisławę Szymborską, Ignacego Krasickiego. Często też charakteryzowaną postacią był kolega lub koleżanka ze szkoły. Prace tych uczniów nie podlegały ocenie w kryterium treści, pozostawały na poziomie zerowym. Oceniano je natomiast za zastosowanie lub brak segmentacji tekstu, poprawność językową, stylistyczną i ortograficzną.

Przykład 5.

Moim ulubionym bohaterem książki jest Harry Potter. Jest on uczniem szkoły czarodziejów. Jest osobą fikcyjną, bo kto w dzisiejszych czasach potrafiłby taką czarownicę ^{no} mieć. Harry jest osobą miłą, sympatyczną i przyjazną. Ma w sobie takie coś, czego nie mają inni: kierowanie się sercem. Bohater ma tego charakteru tylko dopuki miła go nie zaskoczy. Pamiętaj jak karmit kującego gnyta ręką, posunijmi się sercem, rozumem i spokojem.

Moim zdaniem jest dobrym bohaterem i porówni bni z mi przykiud z niego ludzie, którzy chcą się zmienić na lepsze. Bardzo lubię czytać książki z takimi dobrymi ~~bo~~ bohaterami.

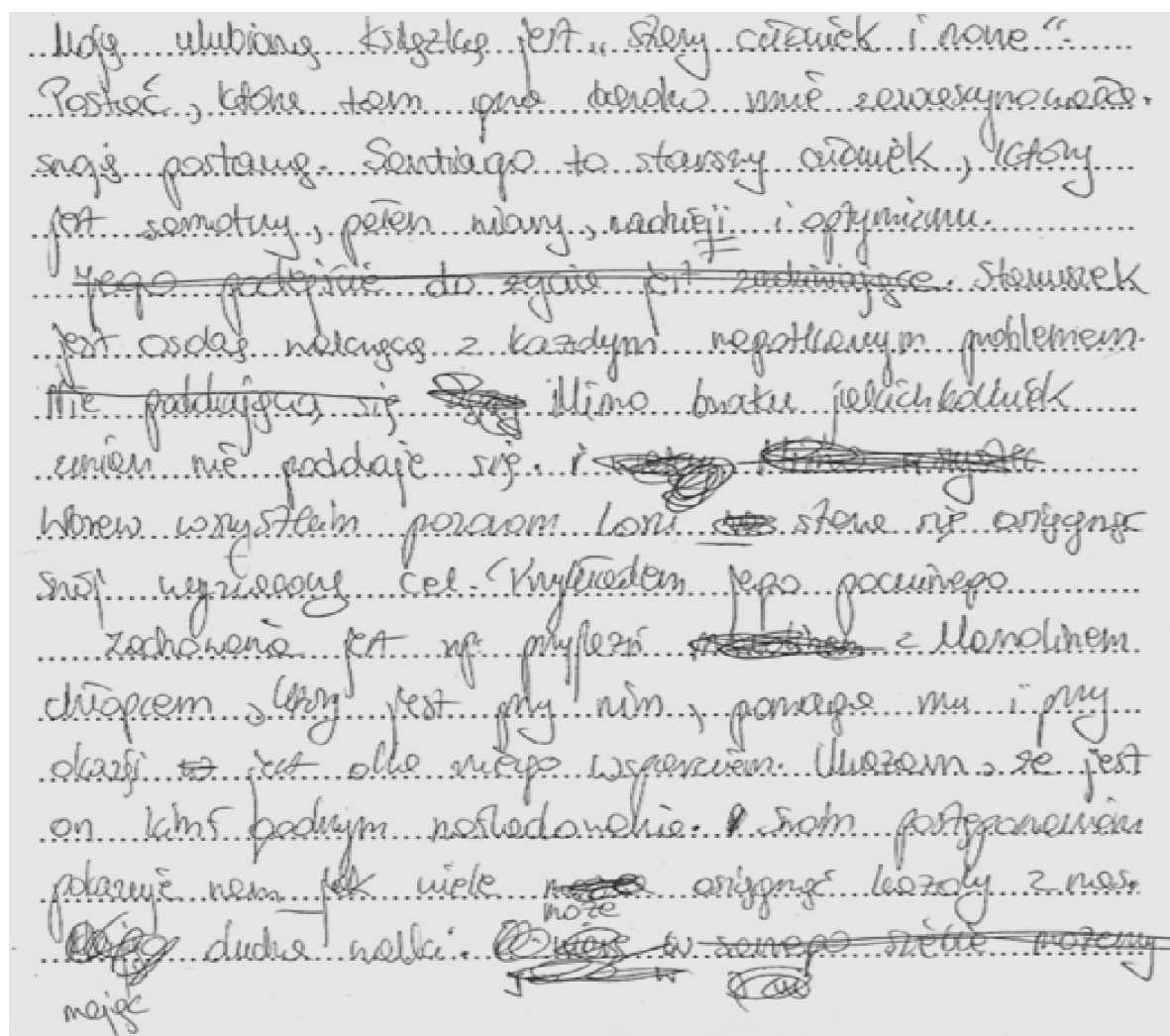
Prezentowana praca w zakresie realizacji treści została oceniona przez egzaminatora na trzy punkty. Autor charakterystyki odniósł się tylko do jednego przykładu zachowania ilustrującego wybrane cechy charakteru bohatera literackiego. Piszący stwierdził, że *powinni brać z niego* (Harrego Potterra) *przykład ludzie, którzy chcą się zmienić na lepsze*, ale nie zaprezentował przykładu zachowania/zachowań, które spowodowały lub wpłynęły na taką zmianę Harrego. Chociaż uczeń nie wskazał w swojej charakterystyce, że książka, której bohaterem jest Harry Potter, jest jego ulubioną książką, to jednak w sposób jednoznaczny pisze, że to *Harry Potter jest ulubionym bohaterem książki*, a zatem charakteryzuje postać literacką. Uczeń konsekwentnie zrealizował swój zamysł kompozycyjny charakterystyki. We wstępie napisał: *Moim ulubionym bohaterem jest Harry*, a następnie w zakończeniu zamknął swoją wypowiedź słowami: *Bardzo lubię czytać książki z dobrymi bohaterami*. Prezentacja powyższego przykładu charakterystyki ze względu na taką kompozycję nie jest przypadkowa. W codziennym życiu umiejętność podsumowania i logicznego zamknięcia swojej wypowiedzi jest bardzo cenną umiejętnością, która pozwala na pełne i jednoznaczne artykułowanie swojego zdania, potwierdzenia swoich poglądów w różnych kwestiach. Rozwijanie i doskonalenie tej umiejętności powinno być przedmiotem szczególnej troski w edukacji uczniów. Praca nie jest pozbawiona błędów językowych i interpunkcyjnych, wkraśl się tutaj także bład ortograficzny.

Przykład 6.

Postać która, opisuje to... *Wopciuszek*. Autorem tej książki są bracia *Grime*. *Wopciuszek* to piękna blondynka, o zielonych oczach. Ciało ma jak modelka, a serce czyste jak poranna rosa. Choć jest źle traktowana przez macochę i jej córki. Nigdy się nie skazyła i z tego słowa nie mówiła. Postać idealna dla naśladowania. Chociaż ja bym się na pewno, na jej miejscu buntowała. Sama jej postać to ciekawe połączenie piękna ciała i duszy które daje dla innych nadzieję że ~~to~~ tak samo spotkają swego księcia z bajki. Polecam do przeczytania, to super dzieło które odblokuje naszą fantazję i nadzieję.

Autor tej pracy ma trudności z rozdzieleniem informacji o tytule ulubionej książki i jej bohaterce. Wynika to zapewne z faktu, że charakteryzowana postać jest tytułową bohaterką książki. W dalszej części prezentowanej charakterystyki jej autor uplastycznia swój język, np. wprowadzając do opisu wyglądu zewnętrznego porównanie: *ciało jak modelka*, dalej używa porównania *serce czyste jak poranna rosa*. Uwagę czytelnika przykuwa też opis: *jej postać to ciekawe połączenie piękna ciała i duszy*. Szkoda, że autor tego sformułowania nie rozwinął swojej myśli i nie wytłumaczył, na czym owo piękno polega. Takie opisy występują bardzo rzadko w pracach gimnazjalistów i należy im się szczególna uwaga. W końcowej części wypracowania uczennica oceniła książkę, poleciła to *super dzieło* do czytania, zamiast zawrzeć tu ocenę bohaterki swojej charakterystyki. Uczeń nie stracił punktu w kryterium treści, ponieważ ocena postaci wystąpiła w środkowej części wypracowania: *Postać idealna dla naśladowania*. Rusycyzmy są nierzadko obecne w pracach dużej grupy uczniów, ale wskazywanie i analiza błędów językowych oraz ortograficznych, interpunkcyjnych, czy też graficznych nie jest przedmiotem niniejszego opracowania. Autor pracy ma też trudności z wyznaczaniem granicy zdania, pojawia się przypadkowa interpunkcja, błędy w pisowni *nie* z czasownikami.

Przykład 7.



Przykład 8.

Jedną z moich ulubionych książek, jest „Balladyna” Sofoklesa. Tematyką mojej pracy będzie próba scharakteryzowania tytułowej bohaterki.

Balladyna razem z siostrą i matką mieszkały na wsi. Dziewczyna miała długie czarne włosy, ciemne oczy i fiołkową twarz. Jej siostra Alina była odzwierciedleniem jej przeciwieństwa. Uchodziła za ładniejszą od swojej siostry Balladyny.

Kobieta miała trudny charakter, źle odnosiła się do swojej rodzicielki, bywała agresywna i często zazdrosna. Na potwierdzenie cech charakteru Balladyny, przytoczę sytuację kiedy Alina zerwała więcej malin. Z zazdrości siostra zabiła Alinę.

Myszę, że Balladyna była postacią złą, bez uczuć i jakiegokolwiek sumienia. Ta bohaterka nauczyła mnie, by w życiu być dobrym gdyż zło nie popłaca.

Autorka pracy trafnie opisuje wygląd zewnętrzny Balladyny, pisząc, że ma ona *czarne włosy i ciemne oczy*. Epitet *fiołkowa* został użyty niewłaściwie, jednak nie wpłynęło to na rzeczową ocenę wypowiedzi. W drugim akapicie pojawia się informacja o Alinie, jednak nie wnosi istotnych treści do charakterystyki Balladyny. Czytając to zdanie, można odnieść wrażenie, że autor pracy podejmuje się scharakteryzowania Aliny, siostry Balladyny, po czym w kolejnym akapicie wraca do kreślenia portretu tytułowej bohaterki dramatu Juliusza Słowackiego. Autor pracy podaje tylko jeden przykład zachowania Balladyny, kiedy z zazdrości zabiła swoją siostrę, ponieważ ta zebrała więcej malin. Balladyna jest negatywną postacią, ale uzasadnienie oceny jej postawy przez autorkę niniejszej charakterystyki jest bardzo dojrzałe i wartościowe z wychowawczego punktu widzenia: *nauczyła mnie, by w życiu być dobrym gdyż zło nie popłaca*.

Przykład 9.

Moim ulubionym bohaterem książki „Krzyżacy” jest Zbyszek z Bogdańca. Ma 18 lat, jest bratankiem Maćka z Bogdańca. Pochodzi z Bogdańca. Ma żonę Jagienkę i dwójkę synów. Wywodzi się z herbu Tęczowa Halwa. Ma blond włosy kręcone, jest wysoki, szczupły. Nosi zbroję, oczy ma koloru niebieskiego. Zbyszek jest troskliwy, ponieważ opiekował się Danusią, jest wierny, ponieważ obiecał jej trzy pawie czuby, i jest porywczy, ponieważ zaatakował posła krzyżackiego. Jest wierny, bo gdy zmarła Danusia to obiecał jej trzy pawie czuby przy grobie. Jest porywczy, bo, gdy wracali z Krakowa to zatakował posła krzyżackiego za to poszedł do więzienia. Zbyszek jest miłym, kochającym człowiekiem, któremu bym zaufała i powierzyła wszystko i bym chciała, żeby został moim przyjacielem.

Autor tej pracy wykazał się wiedzą na temat postaci Zbyszka: pochodzi z książki „Krzyżacy”, ma 18 lat, blond włosy, bratanek Maćka, nosi zbroję (w czasie podróży), porywczy i nierozważny, miał za żonę Jagienkę (miał 18 lat, kiedy poznajemy go w książce, został mężem i ojcem znacznie później). Uczniowie popełniali więc błędy rzeczowe. Należy do nich informacja także o dzieciach, które miał Zbyszek – nie dwoje, tylko czworo (waga tego błędu nie jest istotna dla tej charakterystyki). Kolejny błąd rzeczowy dotyczy herbu Tęczowa Halwa, jest przykładem uczniowskiej fantazji. Zbyszek wywodzi się ze szlacheckiego rodu „Tępa Podkowa”. Charakteryzowany bohater „Krzyżaków” po usłyszeniu, że matka ukochanej zmarła w wyniku napaści Krzyżaków, złożył impulsywnie

ślubowanie, że przyniesie jej kilka pawich piór z krzyżackich czubów na hełmach, autor charakterystyki pisze: *bo gdy zmarła Danusia obiecał jej trzy pawie czuby*. I nie chodzi o liczbę pawich piór, tylko o to, kto zmarł, bo przecież nie Danusia, tylko jej matka. Jeżeli uczeń wprowadza do swojej charakterystyki pewne informacje, powinien posługiwać się faktami lub zrezygnować z ubogacania jej nieprawdziwymi danymi. Powyższa charakterystyka, opatrzona odpowiednim komentarzem nauczyciela języka polskiego, może posłużyć jako dobry materiał do ćwiczeń w zakresie redagowania uczniowskich wypracowań, w które wplatana jest rzeczowa wiedza z zakresu powieści, ale nie tylko. Poza tym stwarza świetną okazję do pracy z ta konkretną książką, np. w celu poznania postaci Zbyszka z Bogdańca i jego losów jako bohatera literackiego, ustalenia, co miało miejsce w powieści, a co jest konfabulacją autora powyższej charakterystyki.

III.3.3. PRZYKŁADY PRAC NIEZGODNYCH Z POLECENIEM

Prace uczniów niezgodne z tematem otrzymywały zero punktów w kryterium treści, ale podlegały ocenie w zakresie kompozycji i poprawności zapisu. Najczęstszą przyczyną takich sytuacji był fakt, że uczniowie charakteryzowali inną postać niż wskazana w temacie. Bohaterami uczniowskich charakterystyk stawały się postaci filmowe, np.: Ferdynand Kiepski, Hana Mathana, Pipi Langstrung, Huck Norris, Tarzan, Bathman, James Bond, Fiona, Jack. Często też uczniowie charakteryzowali pisarza, poetę, np.: Jana Kochanowskiego, Adama Mickiewicza, Czesława Miłosza, Henryka Sienkiewicza, Marię Konopnicką, Wisławę Szymborską, Ignacego Krasickiego. Rzadziej bohaterem uczniowskich charakterystyk stawały się postaci rzeczywiste; najczęściej kolega, koleżanka, postać wymyślona – trudna do zidentyfikowania, mama.

Przykład 9.

Osobę, która wam przedstawie jest bohater mojej ulubionej książki pan Ignacy Krasicki. Jest wysokiego wzrostu. Ma czarne włosy, które ~~nie~~ ^{nie} osłaniają się w oczy. Oczy ma niebieskie, którymi widzi o 2 km. Ma uszy, którymi usłyszy nawet pisk skawonka. ~~Ma~~ ^{Ma} ma kciuki, którym wyczuje nawet ~~o~~ ^o miedopalek papierosa. Ignacy Krasicki jest miłą i pracowitą osobą, która ^{która} uwielbiają wszystkie dzieci. Pan Ignacy bardzo wiele ^{Ubiał} i cenił ^{swego} p. swego życie pisać książki dla dzieci. Nie zachowywał się tak ja wszyscy ludzie. Nie krzyżali na dzieci, nie używali wulgaryzmów. ^{pisał} ~~pisał~~ bardzo ~~o~~ ^o skamawiał swój zawód, bardzo często bywał w teatrach na których wymyślał tytuły do książek. Takiego utalentowanego, miłego i pracowitego autora książek powinni się nosić na rękach. Dlatego dla Ignaca Krasickiego stawiam ^{am} ocenę ~~wzorową~~.

Uczeń, charakteryzując *księcia poetów polskich*, wykazał się bogatą wyobraźnią. Przedstawił wygląd, wyliczając jego elementy, wzbogacił je o opisy ich użyteczności i przydatności: czarne włosy, dzięki którym pan Ignacy Krasicki wyróżnia się wśród innych ludzi; wzrok, dzięki któremu widzi bardzo daleko (jak postać bajkowa); słuch, któremu nie umknie nawet śpiew skowronka i węch, który jest wrażliwy na dym papierosowy. Opisując cechy wewnętrzne bohatera swojej charakterystyki, uczeń pisze, że: *nie krzychał on na dzieci, nie używał wulgaryzmów*, wskazując jednoznacznie, że te zachowania różnią go od wszystkich ludzi. Smutna refleksja – wszystkich. Uczeń zamyka swoją charakterystykę oceną postaci *takiego utalentowanego, miłego i pracowitego autora książek* *powinno się nosić na rękach*. Uczeń dokonuje oceny, stosując w swojej wypowiedzi rusycyzm składniowy: *dla Ignacego stawiam ocenę wzorową*. Uczeń przeniósł doświadczenie szkolne w ocenianiu na osobę bohatera swojej charakterystyki, wystawiając mu ocenę wzorową.

Przykład 10.

..... Te książka jest o małym księżcu - książka
jest cienka... ta książka jest ma... szare kartki
ma cienki... duży... ta książka ma stron 130...
ta książka jest bardzo ciekawa. Ma
bardzo jest ciekawa... w tekście są
fajne słowa są śmieszne niektórych
momentach. Nie ma wulgarnych słów w tej
książce są bardzo fajne słowa. Ta książka
polecam... można dla dzieci czytać dla większych
dzieci i oraz dla starszych polecam tą
książkę... ta książka jest fajna i śmieszna...
i dlatego tą książkę wam polecam...
ta postać jest bardzo śmieszna...
Przeczytajcie i sami... zobaczycie. To
jest... bardzo fajne... Was do czytania
tej książki... mały księż... zapraszam... wszystkim
dzieci i dorosłym

Prezentowana praca jest opisem książki z bardzo sugestywnym zaproszeniem do jej przeczytania. Brak wypowiedzi w formie charakterystyki zgodnie z obowiązującymi kryteriami oceniania prac egzaminacyjnych z języka polskiego nie pozwala na ocenę wypracowania. Wypracowania w takiej formie nie należą do rzadkości. Prawdopodobnie uczniowie ci nie zrozumieli polecenia, chociaż wynika z niego, że mają wybrać bohatera ulubionej książki, a nie ulubioną książkę, co ilustruje powyższy przykład wypracowania.

Przykład 11.

Radek szedł do szkoły do Kielc był prymusem miał zapewnione miejsce w Gimnazjum Rosyjskim. miał same piątki. Matka Radka zmarła jak był mały został z Ojcem- wychowywał Radka ojciec. Na początku Radek podążył do Szkoły Gimnazjum Rosyjskiego do 3 klasy. Radek przyszedł do Szkoły Gimnazjum nie był lubiany wobec swoich rówieśników/kolegów. Był wyśmiewany przez uczniów tej szkoły robiono mu różne żarty na, lekcji jak szedł do szkoły. Walka z okupacją. Wszystkich Radek pobił ucznia gimnazjum bo mu dokuczał i się wyśmiewał został wyrzucony, ze szkoły usiadł koło bramy szkolnej była Zima padał śnieg kolega Marcin Borowicz wstawił się za niego i Radek wrócił do szkoły Radek dostał ostaną szansę przez dyrektora. Jak by kogoś jeszcze uderzyłby wyżuczony ze szkoły i nie mógłby do niej wrócić. W szkole była dyscyplina i rygor i nikt nie mógł powiedzieć nic złego na nauczyciela. Wszyscy musieli mówić po Rosyjsku było zabronione po Polsku nawet w domach nie wolno było trzymać książek Polskich tylko Rosyjskie.

Praca zawiera opis zespołu zdarzeń z życia Marcina Borowicza, bohatera powieści Stefana Żeromskiego pt. „Syzyfowe prace”, przyjmując formę odtwórczego opowiadania. Nie została poddana ocenie w żadnym kryterium.

Przykład 12.

Moja...Praca...jest...bardzo...fajna...i...bardzo.....
przyjemna...Lubie...swoją...pracę...ponieważ
jest...bardzo...przyjemna...i...bardzo...nie...stresująca...
Bardzo...lubie...swoją...pracę...ponieważ...jest...
Mało...stresująca...i...dobrze...są...zorganizowani...
Nauczyciele...
Nasi...nauczyciele...są...dobrze...zorganizowani...
zorganizowani...tego...wszystkiego...zajmują...
mam...dużo...czasu...
Co...najmniej...połowe...trzeba...upiec...co...najmniej...
połowe...trzeba...zjeść...co...najmniej...zjeść...*

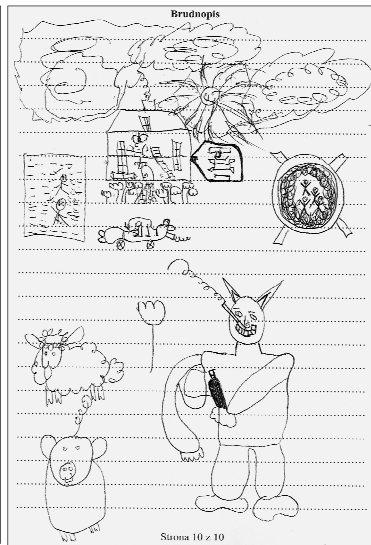
Trudno zrozumieć autora powyższej pracy. To przykład zupełnego niezrozumienia polecenia zadania. Prawdopodobnie początkowe wyrazy ostatniego zdania polecenia uczeń odczytał dosłownie Twoja praca... i dlatego opisuje swoją pracę w rozumieniu czynności, a nie formy pisemnej wypowiedzi. Dalszą część polecenia, że praca musi zająć co najmniej połowę wyznaczonego miejsca, uczeń zrozumiał w osobliwy dla siebie sposób, czemu dał wyraz w ostatniej części swojej wypowiedzi. Zaprezentowano ten przykład, ponieważ zasługuje on na szczególną uwagę, a to z takiego powodu, że uczeń ten w zadaniu 22. zrealizował logiczną wypowiedź, w pełni odpowiadającą warunkom zadania.

III.3.4. PRZYKŁADY ARTYSTYCZNEJ TWÓRCZOŚCI

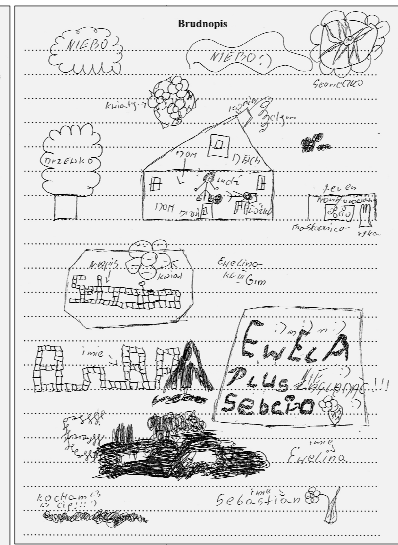
Przykład 13¹¹.



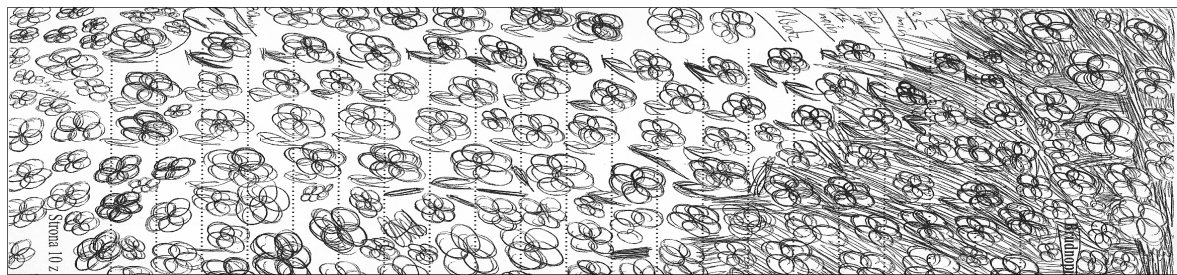
Przykład 14.



Przykład 15.



Przykład 16.



Autorzy powyższych dzieł nie podjęli się napisania charakterystyki.

Przykład 17.

*To wiara czyni cuda
rap a nie obłuda
a ty skumaj co się dla mnie liczy
fortuna przyjaciele imaniura
PROSTO
ci prawdziwi
mam u nich alibi niech cie to nie dziwi
szybki start
wiem
do mety ciężka droga
nie co sie dla mnie liczy postuchaj,
daj za wygraną
to święte słowa
moja głowa przepelniona rapem i życiem a ślad po sobie pozostawiaj na licie (?) granice rozsądku od
początku
nie dla majątku
mogę być biedny ale muszę być w porządku*

¹¹ Oryginalny format prac plastycznych – A4.

*chcem mieć przy sobie dobrą kobietę i ziomków na dobre i na złe
i tego właśnie chce,
gdy samotne dni bija się z myślami swymi
paranoje schisy chyba każdy ma to w dyni
farcik
mogę się odezwać
mam do kogo
to ludzie z mojej ekipy co szanują moje logo,
to chłopaki z ulicy i zwykłe dzieciaki szare,
z nimi wódę pije z nimi dżońty pale stale i w każdej chwili liczę na ta załogę,
ty skumaj
zrób to w drógią stronę
widzę wersa
okażę to wszystko w moich wersach
okażę to bo to płynie prosto z serca
twórcza inwencja
wciąż wam dedykowana
uliczna poezja
co nie sprzedaje się dla siana.*

Jeżeli zapis tekstu jest autorski, może to oznaczać, że uczeń nie ma, a raczej nie powinien mieć problemów z tworzeniem własnego tekstu. Czego zabrakło, że podczas egzaminu nie napisał charakterystyki? Może czasu, a może motywacji? Pytanie pozostaje otwarte.

IV. 1. WNIOSKI I REKOMENDACJE

Analiza uczniowskich rozwiązań zadań z egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej z zakresu języka polskiego pozwala na sformułowanie wniosku, że poziom opanowania wiadomości i umiejętności uczniów opisanych w wymaganiach ogólnych i szczegółowych opisanych w podstawie programowej do języka polskiego jest zróżnicowany. Piszący egzamin wykazali się zadowolającym poziomem umiejętności związanych z określeniem tematu i głównej myśli wiersza, wyszukania w tekście informacji wyrażonych wprost i pośrednio (ukrytych) oraz z porządkowaniem informacji w tekście. Niezadowolający poziom umiejętności tegoroczni gimnazjaliści w zakresie wyodrębniania elementów składających się na widowisko teatralne (grę aktorską, reżyserię, kostiumy) oraz wyciągania wniosków wynikających z przesłanek zawartych w tekście, jak i umiejętność charakteryzowania i oceny postaci mówiącej w wierszu. Analiza odpowiedzi do zadań rozwiązywanych przez uczniów pozwala również na sformułowanie wniosku, że niezadowolający poziom osiągniętych umiejętności uczniów związane z przypisaniem danego utworu do odpowiedniego rodzaju literackiego, wskazaniem funkcji użytych w utworze środków stylistycznych z zakresu słownictwa (metafor). Wyniki zadania sprawdzające złożone umiejętności uczniów związane z samodzielnym tworzeniem pokazały, że wielu z nich nie potrafi zredagować dłuższej pisemnej wypowiedzi w formie charakterystyki postaci, która związana jest literaturą, a przede wszystkim pisemnej wypowiedzi na podany temat.

Na podstawie uzyskanych przez uczniów niskich wyników można stwierdzić, że uczniowie w toku edukacji gimnazjalnej rzadko redagują charakterystykę postaci literackich. W swoich charakterystykach posługują się ubogim słownictwem i popełniają bardzo liczne błędy językowe.

Błędy i braki uczniów ujawnione w sprawdzaniu mogą być przyjmowane z przykrością lub swoistą radością. To drugie uczucie powstaje, gdy sprzężenie zwrotne oceniania z uczeniem się jest silne i błędy stają się wskazówką, nad czym dalej pracować: z perspektywy diagnostycznej występowanie błędów jest nawet pożądane¹².

W kontekście powyższego cytatu można sformułować następujące rekomendacje:

- Na lekcjach języka polskiego należy ćwiczyć umiejętności funkcjonalnego wykorzystania wiedzy literackiej w realizacji tematów związanych z literaturą, szczególnie w zakresie tworzenia przez uczniów różnorodnych form pisemnych wypowiedzi.
- Celowe są częste ćwiczenia w gromadzeniu materiału leksykalnego w celu wzbogacenia czynnego słownictwa szczególnie w określenia nazywające wygląd, reakcje, cechy temperamentu i usposobienia, wskazujące sfery zainteresowań oraz intelektualnych i psychicznych predyspozycji człowieka. Ćwiczenia tego typu są świetną okazją do ćwiczeń w zakresie korzystania ze słownika języka polskiego, synonimów, antonimów czy słownika frazeologicznego.
- Warto wykorzystywać ekranizacje filmowe w celu zachęcania uczniów do przeczytania w całości lub we fragmentach ekranizowanych utworów literackich. Uczniowie, widząc na ekranie ulubionych bohaterów, chcą także czytać o nich w książkach. Są też sytuacje odwrotne, kiedy uczniowie czytają utwór literacki bądź jego fragmenty, a następnie oglądają ich ekranizację. Należy podkreślić, że zestawienie dzieła literackiego w formie książki z jego ekranizacją pozwala uświadomić uczniom, że scenariusz filmowy niekoniecznie jest wierną kopią książki. Konsekwencją skupiania uwagi uczniów tylko na kreacjach filmowych literackich bohaterów jest popełnianie błędów rzeczowych w redagowaniu charakterystyki tych postaci lub w innych dłuższych form wypowiedzi związanych z lekturą. Z drugiej zaś strony ekranizacje filmowe są bardzo bogatym materiałem do tworzenia wypowiedzi uczniów w różnych formach gatunkowych, także ustnych (monologowych i dialogowych). Umiejętne kreowanie takich sytuacji przez nauczyciela zapewne przyczyni się do odróżniania w świadomości uczniów postaci literackich i filmowych od rzeczywistych.
- Doskonaląc umiejętności językowe, należy wdrażać uczniów do używania i posługiwania się takimi słowami, które są dla nich zrozumiałe.
- Trzeba pamiętać o eliminowaniu tzw. potoków składniowych poprzez wdrażanie uczniów do budowania prostszych i nieskomplikowanych, ale poprawnych zdań.

¹² Mietzel [w:] *Kształcenie szkolne. Podręcznik skutecznej dydaktyki*, Bolesław Niemierko, Warszawa 2007, s. 296.

Uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim wymagają nauczania każdego zadania każdego dnia w sposób bezpośredni, ponieważ występują u nich duże trudności z nauczaniem mimowolnym, czyli w sposób niezaplanowany, podczas zwykłych, codziennych doświadczeń. W związku z tym, o czym doskonale wiedzą oligofrenopedagodzy, należy planować proces uczenia się tak, aby opanowane umiejętności były wykorzystywane w różnych miejscach (szkoła, dom, sąsiedztwo), z/i wobec różnych osób oraz w podobnych kontekstach. Podstawowa zasada pedagogiki ogólnej, która łączy nauczanie, wychowanie i interwencyjne oddziaływanie pedagogiki specjalnej, wyraża się elastycznością działań wobec ucznia we współdziałaniu rodziny i środowiska z nauczycielem oraz nauczyciela z rodziną i środowiskiem ucznia.